Medlemsblad for Parat-medlemmer knyttet til luftfart

Paratluftfart

2 2023

Hva gjør ansatte om bord på flyet hvis passasjerer slår seg fullstendig vrange, nekter å følge ordre, eller er til fare for både seg selv og alle andre? Side 8

MANGLENDE OPPLÆRING I LØFTING AV PASSASJERER
Side 12

Søvn er fortsatt en utfordring for luftfarten
Side 14

HVOR TRYGGE ER EGENTLIG PRIVATFLY?
Side 15

Du er en del av totalberedskapen i Norge

Trygve Bergsland
Ansvarlig redaktør
trygve.bergsland@parat.com

Harald Sunde, som har ledet arbeidet med «Totalberedskapskommisjonen», sier at vi i Norge er altfor dårlig forberedt om vi kommer opp i en krisesituasjon.

Innen luftfart er det en egen luftfartslov som sikrer nødvendig nasjonal beredskap når det oppstår kriser eller andre ekstraordinære situasjoner. I slike tilfeller kan myndighetene, ifølge paragraf 13-9, pålegge alle aktører innen luftfarten å yte bistand. Leser du saken om beredskap i denne utgaven av bladet, kommer det imidlertid klart frem et behov om å forsterke egenberedskapen. Rådet fra Sunde og kommisjonen gjelder med andre ord deg som leser denne teksten. I praksis må du forberede deg på å klare deg selv når infrastruktur som strøm, varme, internett og matforsyning rammes. Elementer vi tar for gitt, og som nettopp derfor gjør oss sårbare.

Uvær, naturhendelser, sabotasje, tekniske problemer, terror eller krigshandlinger kan føre til at vi må kunne ta vare på oss selv og de rundt oss i noen dager, uten bistand fra andre. Du bør ha nok mat i huset til å mette alle. Tenk også igjennom hvordan du skal tilberede maten dersom strømmen eller vannet er borte. Er du avhengig av medisiner eller har spesielle behov i dietten, må du planlegge ekstra for det. Sjekk sidene til Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB), der finner du en detaljert oversikt over hva du bør ha tilgjengelig.

God beredskap handler om mer enn lagring av mat, vann og utstyr. Det aller viktigste er kanskje at du har tenkt igjennom hvordan du og de rundt deg kan bli rammet, og hvordan dere sammen kan håndtere det. Finn ut om noen kan trenge hjelp, og hvordan du kan bidra. Sørg for at det utstyret du planlegger å bruke i en nødsituasjon, virker, og at du vet hvordan det brukes. Lær deg også grunnleggende førstehjelp.

Ved kriser og ulykker er det viktig at du har tilgang på offisiell informasjon om hva som skjer og hva du bør gjøre. Når alarmen går, må du skaffe deg så mye og så korrekt informasjon som mulig. NRK P1 er den offisielle beredskapskanalen, også dersom andre nyhetsmedier og offentlige nettsider ikke er tilgjengelige. Husk også at noen kan ha egeninteresser av å spre feilinformasjon. Informasjon må du derfor innhente fra pålitelige kilder.

parat

Utgis av: Parat
– en arbeidstakerorganisasjon i YS

Parat,
Boks 9029 Grønland,
0133 OSLO

www.parat.com

Besøksadresse: Lakkegata 23
Telefon: 482 10 100
E-post: post@parat.com

ISSN 1504-4297
ISSN 1894-8391 (online)

Ansvarlig redaktør: Trygve Bergsland
Mobil: 905 85 639
E-post: trygve.bergsland@parat.com

Leder: Unn Kristin Olsen
Mobil: 412 35 877
E-post: unn.kristin.olsen@parat.com

Forsidefoto: Getty Images

Alle illustrasjonsbilder i bladet som ikke er kreditert er levert av Getty Images.

Redaksjonen avsluttet: 12.06.2023
Materiellfrist neste nummer: 01.09.2023

Layout:
Storybold
www.storybold.no

Trykk: Ålgård Offset AS
www.a-o.no
Telefon: 51 61 15 00

Fagpressen

Dette produktet er trykket etter svært strenge miljøkrav og er svanemerket, CO_2-nøytralt og 100 prosent resirkulerbart.

PRESSENS FAGLICE UTVALG

Redaksjonen arbeider etter Vær Varsom-plakatens regler for god presseskikk.

presse.no

Den som mener seg rammet av urettmessig publisering, oppfordres til å ta kontakt med redaksjonen.

Pressens Faglige Utvalg (PFU) er et klageorgan oppnevnt av Norsk Presseforbund. PFU behandler klager mot mediene i presseetiske spørsmål, opp mot Vær Varsom-plakaten.

Adresse: Norsk Presseforbund
Skippergata 24
0154 Oslo
E-post: pfu@presse.no

Innhold

Redaktøren har ordet 2

Dine kontaktpersoner 4

Småstoff 5

Uregjerlige passasjerer 8
Hva gjør ansatte om bord på flyet hvis passasjerer slår seg fullstendig vrange, nekter å følge ordre eller er til fare for både seg selv og andre?

Manglende opplæring 12
Bakkepersonell på flyplasser skal egentlig få opplæring i å hjelpe passasjerer med nedsatt mobilitet med ombord- og avstigning.

Flylegen 14
Søvntap over tid kan true både helsen til ansatte i luftfarten og sikkerheten om bord.

Sikkerhet 15
Hvor trygt er egentlig privatfly?

Totalberedskap 16
Angrep utenfra, totallammelse av all infrastruktur, eller et digitalt angrep som rammer hele landets økonomi. Hva gjør vi hvis krisen inntreffer?

Aktive Parat 20

Internasjonale nyheter 23

Særaldersgrenser 24
Fungerer ordningen optimalt?
Det skal en ny arbeidsgruppe finne ut av.

Parat UNG: *Sommerjobb* 27
Få kunnskap om de viktigste rettighetene dine i sommerjobben.

God ferie! 28
Sommerferien er her.
Men hva er dine ferierettigheter?

Sykehusapotekene 32
Takket være kompetansen og kunnskapen til de ansatte hjelper Sykehusapotekene mennesker i vanskelige livssituasjoner å gjøre hverdagen lettere.

Parat informerer 36

Parats regionutvalg 37

Spør advokatene 38

Kryssord og hjernetrim 40

Parats nestleder 42

UREGJERLIGE PASSASJERER
Når flyet er i luften, finnes det ingen exit. Da er det helt avgjørende at det ikke oppstår situasjoner som kan true sikkerheten. SIDE 8

Bakkepersonell på flyplasser skal egentlig få opplæring i å hjelpe passasjerer med nedsatt mobilitet med ombord- og avstigning. Dette blir ikke praktisert. SIDE 12

Søvn og fatigue er fortsatt en stor utfordring i luftfarten. SIDE 14

Foto: Maria Selnes / Forsvaret

Totallammelse av all infrastruktur eller en massiv atomulykke. Hva gjør vi hvis krisen inntreffer? SIDE 16

Vet du hvor mye ferie du har krav på, eller hva du har rett på dersom du blir syk i ferien? SIDE 28

Pilotforbundet

Carl Gilbert Rego
918 25 909
cgr@pilot.parat.com

SAS Scannor flygerforening
Jan Levi Skogvang
957 19 015
lskogva@online.no

Norwegian Pilot Union
Alf Wilhelm Hansen
913 33 555
alf.hansen@norwegianpilot.no

Bristow Norway flygerforening
Morten Kastner
936 78 283
morten.kastner@bristowgroup.com

Lufttransport Rotorwing
Lars Davidsen
975 98 785
whereislars@gmail.com

Hems Flygerforening (Norsk Luftambulanse)
Leif Henrik Loe-Olsen
930 35 015
Leifhenrik@gmail.com

CHC Flygerforening
Stig Omarheim
908 83 274
sonarheim@hotmail.com

Parat kabinforbund

Sissel Vian
412 73 904
sisselvi@online.no

SAS Norge kabinforening
Martinus Røkkum
922 48 015
marti-ro@online.no

Norwegian kabinforening
René-Charles Gustavsen
928 28 648
Rc.gustavsen@gmail.com

Widerøes kabinforening
Sissel Vian
412 73 904
sisselvi@online.no

Sunclass Airlines
Thorbjørn Meland
928 12 100
thorbjorn.meland@gmail.com

Hovedflyplassutvalg OSL

Avarn Aviation
Kjell Åge Ludvigsen
988 27 378
kjelli88@hotmail.com

SAS Ground Handling (landside)
Hans Kleppa
930 66 233
hans_kleppa@yahoo.com

SAS Ground Handling (airside)
Øystein Lerdalen
918 68 889
oystein.lerdalen@sas.no

Menzies
Wenche Irene Løvli
952 62 244
HTVparatmenziesaviation@gmail.com

Gardermoen Fuelling Services
Jo Hoel
959 73 391
johoel2@online.no

Sodexo
Mathe Johansen
472 87 844
marthe-johansen@live.no

Gate Gourmet
Arvydas Dragonas
466 21 886
a.dragonas@gmail.com

SSP Norway
Stein Erik Risbø
924 57 188
katelar@online.no

TRN (Travel Retail Norway)
Linda Iversen Norbeck
468 88 178
Linda.iversen@gmail.com

Airport Retail Norway
Vibeke Skeie Andersen
920 82 644
vibeke.skeie.andersen@gmail.com

Aviation Fuel Services
Varman Easwararajah
932 78 926
varman_95@hotmail.com

Øvrige foreninger

Norsk luftambulanse redningsmenn
Arne Sveinhaug
934 56 673
redningsmann.nla@gmail.com

Bristow redningsmenn:
Knut-Arne Haraldsen
922 94 431
knut-arne.haraldsen@bristowgroup.com

CHC redningsmenn
Trond Viggo Jensen Beisland
900 77 638
trondvj@live.no

Airlift teknikerforening
Marius Hovik
909 62 766
marius.hovik@airlift.no

Widerøe Technical Services
Aleksander Brynjulfsen
400 01 462
abrynjulf@gmail.com

Widerøe Flyveselskap
Mona Synnøve Knutsdatter
989 01 523
mona.synnove.knutsdatter@wideroe.no

Widerøe Ground Handling
Mia Hansen
408 56 217
miahansen@live.no

Flytanking
Preben Espeland
932 89 788
pe@flytanking.no

Kongsberg Aviation Maintenance Services AS
Lars Kenneth Revheim
920 32 314
lrevheim@gmail.com

Luftfartstilsynet
Lars Raymond Holm
976 90 799
lrh@caa.no

Widerøe AS
Geir-Inge Mikalen
926 84 255
Geir-inge.mikalsen@wideroe.no

Lufthansa
Anne-Kirsti Søvik
406 70 184
anne-kirsti.sovik@dlh.de

Pilot Flight Academy
Christina Mæhle
414 99 510
cmaehle@gmail.com

Gate Gourmet Bergen
Ludvig Kjær
905 99 468
lkjaer@gategroup.com

Svært få kjøper klima-kompensasjon på flyreiser

Kun 315 000 av Norwegians 18 millioner passasjerer kjøpte klima-kompensasjon i fjor, viser tall P4-nyhetene har hentet inn. Det utgjør kun 1,75 prosent av kundene.

Hos SAS har antall reisende som betaler ekstra for klimakvoter, avtatt de siste årene, men kompensasjonen er inkludert i enkelte typer billetter.

Hvis man kjøper en billett fra Oslo til Nice med Norwegian, koster det 20 kroner å klimakompensere. Ifølge selskapet går pengene kundene betaler ekstra, til å finansiere prosjekter som reduserer CO_2-utslippene globalt. @NTB

AIRFRANCE

Frikjent for uaktsomt drap etter flystyrt

Flyprodusenten Airbus og flyselskapet Air France er frikjent for uaktsomt drap i forbindelse med flystyrten som krevde 228 menneskeliv i 2009.

Familier fra mange land i verden har reist sak mot flyselskapet og produsenten og har kjempet i over et tiår for å få saken opp for retten.

Under rettssaken ble det lagt vekt på pilotfeil og ising på utvendige sensorer på flyet. Da krisen bygget seg opp i cockpiten, koblet også autopiloten seg fra, og flygerne ble tvunget over til manuell styring av flyet, basert på feilaktige navigasjonsdata. Det tok to år før vraket av Airbus A330-flyet og de to såkalte svarte boksene ble funnet på rundt 4000 meters dyp. @NTB

Ny EU-avtale skal gjøre luftfarten grønnere

EU-parlamentet og Det europeiske rådet har kommet til en enighet om regler for blant annet grønnere drivstoff til fly som en del av unionens store klimapakke. Minst 2 prosent av flydrivstoffet må være fossilfritt og bærekraftig innen 2025, og minst 70 prosent må være det samme innen 2050, heter det i en pressemelding fra Det europeiske rådet.

De har også blitt enige om hvilke flydrivstoff som skal klassifiseres som bærekraftige. Og for å skyte fart på overgangen til fossilfri luftfart og for å gi informasjon til forbrukere, skal det innføres en EU-merking av luftfartens klimapåvirkning fra 2025. @NTB

Regjeringen etablerer flyingeniørutdannelse

Regjeringen etablerer en flyingeniør-utdannelse ved NTNU. I revidert nasjonalbudsjett brukes det 5 millioner kroner til 25 studieplasser i året. Studietilbudet skal være oppe og gå fra og med studieåret 2024/2025.

Regjeringen beregner at vi kommer til å trenge minst 20 nye flyingeniører i året. Forsvarsminister Bjørn Arild Gram (Sp) sier de også bidrar med ressurser for å få på plass en femte flyfaglinje på Fosen videregående skole, som skal utdanne flere teknikere. @NTB

Schiphol forbyr natt-flygninger og privatfly

Fra 2026 får ingen fly lande på Schiphol om natta, og privatfly nektes adgang.

Europas knutepunkt av en flyplass, Schiphol i Nederland, varsler flere store innstramminger i aktiviteten. Målet er å kutte både støy og forurensing. Regjeringen i Nederland har da også bestemt at flyplassen må kutte fra 500 000 flygninger i året til 440 000.

Nattflygninger skal fases ut i løpet av neste år. Mellom midnatt og klokka 06.00 får ingen fly ta av, mens ingen får lande før klokka 5. Private jetfly vil bli nektet adgang til flyplassen, og større kommersielle fly som lager mye støy, for eksempel Boeing 747, skal også fases ut etter hvert. @NTB

IKKE RART DEN ER POPULÆR

Bilforsikring | Bil Kasko

Som medlem av Parat får du medlemspris på bilforsikring hos Gjensidige – og er du under 30 år får du ekstra rabatt.

Bil Kasko er Norges mest kjøpte bilforsikring, og gir deg blant annet: veihjelp – uansett årsak, 8 års garanti på reparasjoner og 60 % i startbonus.

Les mer og bestill på gjensidige.no/ys

parat

Gjensidige

Air France-KLM med overskudd

Flyselskapet Air France-KLM leverte et solid overskudd i fjor, etter to år med massive tap på grunn av koronapandemien. Selskapet hadde et nettoresultat på 728 millioner euro, tilsvarende 8 milliarder norske kroner, i 2022. Det er nesten det dobbelte av hva flyoperatøren hadde i 2019, da nettoresultatet endte på 290 millioner euro.

Pandemien førte også til at selskapet måtte ta opp store lån, deriblant et nødlån på 2,5 milliarder euro gjennom den franske staten, som flyselskapet sier det nå planlegger å betale tilbake innen april. @NTB

Helikopterprodusent mener Norge kan spare 25 milliarder

Regjeringen hevet kjøpet av 14 NH90-helikoptre til Forsvaret etter årevis med forsinkelser. Nå mener produsenten at de har en løsning på saken. Løsningen skal angivelig også sikre helikoptre som er operative umiddelbart.

Selskapet ønsker å finne en løsning med norske myndigheter. De mener at deres forslag innebærer at Forsvaret raskt kan få på plass 14 operative helikoptre, samt 20 helikoptre til norske spesialstyrker og hæren.

– Prislappen kommer på 9,1 milliarder kroner, opplyser selskapet. @NTB

Ryanair med kjempeordre hos Boeing

Den hardt pressede amerikanske flyprodusenten Boeing kan glede seg over en kjempeordre fra irske Ryanair. Selskapet har bestilt 300 Boeing 737 Max-fly. Av de 300 er 150 direkte bestillinger, mens 150 er opsjoner på fly til levering senere.

Flyene Ryanair har bestilt, skal leveres mellom 2027 og 2033. Avtalen skal behandles på selskapets generalforsamling i september, opplyser selskapet. @NTB

Regjeringen må være med på å betale for utslippskutt

SAS og Norwegian mener det blir for dyrt å betale for lovede kutt i klimautslipp. De vil ha med regjeringen, og samferdselsministeren er ikke avvisende. Ifølge Dagnes Næringsliv har de to selskapene lovet å kutte inntil 45 prosent av klimautslippene frem mot 2030.

Norgessjef i SAS, Kjetil Håbjørg, og konsernsjef i Norwegian, Geir Karlsen, hevder bærekraftig drivstoff er tre til fire ganger dyrere enn fossilt drivstoff, en regning de ikke kan ta alene.

– Vi har tidligere inngått klimapartnerskap for tre andre næringer i Norge og må vurdere om det er aktuelt for luftfarten, sier samferdselsminister Jon-Ivar Nygård (Ap). @NTB

Når passasjerer blir en sikkerhetsrisiko

Når flyet er i luften, finnes det ingen exit. Da er det helt avgjørende at det ikke oppstår situasjoner som kan true sikkerheten. Men hva gjør ansatte om bord på flyet hvis passasjerer slår seg fullstendig vrange, nekter å følge ordre eller er til fare for både seg selv og andre rundt?

Av: *Marianne Baksjøberg*

Marianne Baksjøberg
Journalist
marianne.baksjoberg@parat.com

– Å møte på utagerende passasjerer er noe av det verste å oppleve i jobben som kabinansatt. Det er skremmende, truende og veldig stressende – som kabinansatt har du ansvaret for sikkerheten for alle om bord, sier Sissel Vian, leder i Parat Kabinforbund og med lang fartstid som kabinansatt.

Et fysisk angrep

Ingen skal oppleve å bli fysisk angrepet på jobb. Men Bente Arnesen har blitt nettopp det. Det begynte med en flygning fra Las Palmas til Oslo og endte i en rettssak mange måneder senere.

Vi må tilbake til 2016. Om bord på et fly fra Las Palmas til Oslo er en kvinne i begynnelsen av 20-årene. Den erfarne kabinansatte Bente Arnesen legger raskt merke til henne. Hun oppfører seg rart, er ustødig, ber om is uten å ha noe å drikke og setter seg ned blant andre passasjerer hun ikke kjenner. Det blir ubehagelig. Arnesen følger med.

– Jeg står bak i flyet og kjenner plutselig røyklukt fra toalettet, sier hun.

Den unge kvinnen hadde røyket på do. Strengt ulovlig.

– Jeg forsøkte å snakke med henne. Hun svingte veldig i reaksjon – det var alt fra tårer som trillet til et uregjerlig sinne. Hun nektet for å ha røyket på do og påsto hun ikke engang hadde lighter. Men da hun bøyde seg, mistet hun lighteren sin. Hun forsøkte å ta den, men jeg rakk det før henne. Da tok hun tak i hestehalen min og dro meg bakover med all kraft, sier Arnesen.

Politiet klare på Gardermoen

Hun får til slutt plassert kvinnen på siste seterad der hun blir sittende med tilsyn fra Arnesens kollegaer. Da flyet lander på Gardermoen, står politiet klare til å ta over.

– Kvinnen hylte og skrek og laget skikkelig rabalder. Og det endte med at også den ene politimannen anmeldte henne, sier Arnesen.

Dette skjedde i januar, men det ble ikke rettssak før etter flere måneder.

– Aktor mente at nå måtte noen sette foten ned for ufin atferd på vegne av ansatte i luftfartsbransjen, men rettssaken ble utsatt i lang tid, forteller Arnesen.

Bente Arnesen opplevde å bli fysisk angrepet på jobb. Her er hun i tjeneste i SAS-kabinen. Foto: Privat

Da saken først kom opp, slapp tiltalte unna med en advarsel.

– Det viste seg at hun hadde en betinget dom med prøvetid fra før. Jeg synes hun slapp altfor billig unna. Ingen skal oppleve å bli fysisk angrepet eller krenket på jobb. Sånn skal vi ikke ha det.

Å være trent til situasjonene

Bente hadde jobbet som kabinansatt i mange år da denne hendelsen fant sted.

– Jeg ble sint og forbanna, selv om jeg ikke viste det utad. Det var ikke noe problem for meg å stå i det, jeg taklet situasjonen greit. Men sånt skal ikke skje.

Arnesen er tydelig på at det nok er annerledes å oppleve slikt som fersk i gamet. Som ung og nyutdannet er det ikke sikkert man har samme tryggheten som etter nesten 20 år i bransjen. Arnesen mener det er viktig med kollegialt samhold når det oppstår kinkige situasjoner om bord på flyet.

– Kollegaer må først og fremst ta hverandre på alvor. Hvis noen melder om ubehagelige opplevelser eller mistenker at det kan bli trøbbel med en passasjer, er det viktig å bli tatt på alvor av de andre kollegaene. De ansatte må være samstemte og ta hverandre seriøst.

Arnesen tror også jevnlig trening på konfliktfylte situasjoner skaper trygghet hos ansatte.

– Det er viktig jevnlig å friske opp kunnskapen om hvordan håndtere vanskelige passasjerer. Når ting først skjer, er det ofte lenge siden opplæringen ble gitt. I tillegg er vi som kabinansatte ofte avhengig av hjelp fra andre sterke passasjerer for å få kontroll på dem som utagerer. Trening på situasjoner med uregjerlige passasjerer skulle vært rutine på lik linje med nødtrening, mener Arnesen.

Tillitsvalgt oppgitt over flyplassfyll

Leder i Norwegian kabinforening i Parat, Rene Charles Gustavsen, mener overdreven fyll blant passasjerer som skal ut og reise, i kombinasjon med for lite kontroll på selve flyplassen, skaper uoversiktlige situasjoner som utfordrer sikkerheten.

– Hele Oslo lufthavn har blitt et stort fyllekalas. Og all nedbemanningen og effektiviseringen gjør at det er altfor lite bakkepersonell og folk ved gate til å håndtere alt trøbbelet som oppstår. Det går på sikkerheten løs, sier Gustavsen.

> Ansatte skal bli trygge på at de har myndighet til å stanse passasjerer ved gaten.
>
> **Sissel Vian, leder i Parat kabinforbund**

Han er opptatt av at alle ansatte innen luftfart skal føle seg trygge når de er på jobb. Han etterlyser strengere kontroll og mer personell som sørger for at ikke folk som skal ut og reise legger bort alle hemninger før de kommer seg om bord på flyene.

– Noe av problemet er at det knapt er menneskelige kontaktpunkter før ombordstigning. Det er få personer du trenger å forholde deg til før du kommer til gaten. Der står det gjerne en enslig ansatt – som skal sørge for at alt går ordentlig for seg, sier Gustavsen.

Kan være vanskelig å forhindre ombordstigning

– I luftfarten er det nulltoleranse for passasjerer som er synlig beruset, opptrer truende eller er aggressive, sier leder i Parat Kabinforbund Sissel Vian.

Men det betyr ikke at slikt aldri forekommer.

For det hender dessverre at passasjerer som slett ikke skulle sluppet om bord i flyet, kommer seg med. Og noen ganger smeller det. I april begynte 15 passasjerer å slåss med hverandre på et Norwegian-fly fra Oslo til Alicante. Alle som barket sammen, ble beskrevet som ekstremt beruset og hadde inntatt store mengder alkohol både før og under flyturen. Da flyet landet i Alicante, sto spansk politi klare til å ta seg av passasjerene som laget kvalm.

Antallet episoder med passasjerer som slår seg vrange om bord i fly øker. Foto: NTB

Utfasede kontrollpunkter

Mange tidligere kontrollpunkter for å avdekke passasjerer som overhodet ikke har noe om bord på et fly å gjøre, er nå utfaset på grunn av automatisering. Du sjekker inn på egen hånd foran en liten automat, du lemper selv bagasjen på båndet, og du skanner på egen hånd billetten før du går fra gate og om bord i flyet.

Dermed er det ofte kabinansatte som har den første direkte kontakten med passasjerene.

Ansatte ved gate jobber også ut fra nulltoleranse. Men det er ikke alltid like lett å fange opp alle tilfeller. Det er ofte kun én ansatt som står ved gaten og har ansvaret for å få alle passasjerene om bord. Alt skal gå så smertefritt og raskt som mulig. Flere er både unge og ferske i yrket sitt. Selv om de har en alarmknapp de kan trykke på for backup i vanskelige situasjoner, er det ikke alltid lett å stå alene midt i stormen som kommer ved å nekte noen adgang om bord.

– Det er svært ubehagelig å nekte noen ombordstigning. Det er sjenerende for de andre passasjerene når det ender i konfrontasjon og noen må gå av. Kabinansatte er gjerne siste skanse for å filtrere ut passasjerer som ikke skal være med. Alle blir skannet ved ombordstigning, det er en del av jobben til kabinansatte, sier Vian.

Og både ansatte på bakkeplan og i kabinen slites mellom det kommersielle aspektet og ivaretakelsen av sikkerheten.

– Flyselskapene har som sagt en nulltoleranse. Samtidig er det snakk om kommersiell drift som innebærer salg av alkohol. Når kommersiell drift møter sikkerhetsbehov, kan det bli en skvis. Det er på en måte to litt motstridende momenter som møtes, mener Vian.

Det er ikke akkurat risikofritt å gå i vranglås under en flygning. Noen ganger må flyet mellomlande fordi det ikke er forsvarlig å fortsette. Det medfører en enorm kostnad. Passasjerene som forårsaker en slik landing, kan bli anmeldt. Da tar myndighetene over, men ofte er det vanskelig å få domfellelse på grunn av bevis. Passasjerer kan dog risikere å få returbilletter kansellert.

Pila peker feil vei

Utviklingen går i feil retning. De siste årene har antall episoder med krangel, bråk og ufin oppførsel i forbindelse med flyreiser blitt flere. Under pandemien skyldtes mange av tilfellene passasjerer som nektet å følge smittevernreglene, særlig det som hadde med munnbind å gjøre.

Men tilfellene har ikke blitt færre selv om ting er normalisert.

Leder i Parat kabinforbund, Sissel Vian. Foto: Vetle Daler

Avviksrapporteringen viser en klar økning i tilfeller med uregjerlige passasjerer. Det er ingen fasit på hvorfor antall tilfeller med uregjerlige passasjerer har økt. Men det er lov å spekulere i hvorfor. Og noe av svaret kan ligge i at flere har muligheten til å reise enn tidligere.

– Flybillettene er billige, mange har muligheten til å reise. Ofte er det snakk om festlige lag. Folk som er engstelige for å fly egenbehandler kanskje angsten med en miks av alkohol og piller, sier Vian, som bekrefter at det som regel er rus av et eller annet slag involvert når ting går skeis.

Økningen i avviksrapporteringen er så kraftig at Luftfartstilsynet nå har tatt affære. De har laget en prosjektgruppe med alle flyselskapene representert. Målet er å kunne hanskes bedre med passasjerer som er for fulle, som lager bråk og trøbbel, eller på andre måter truer sikkerheten.

Ny prosjektgruppe skal gi ansatte trygghet

– Prosjektgruppen skal sette søkelys på nulltoleransen og hvordan denne håndheves. De ansatte skal bli trygge på at de har myndigheten til å stanse passasjerer ved gaten. De er i tjeneste, uniformerte og har full rett til å nekte passasjerer adgang til flyet, poengterer Vian.

Fra før har myndighetene bevilget penger til kurs i hvordan håndtere uregjerlige passasjerer. Det har blitt laget videoer med ulike eksempler som skal vise hvordan ansatte bør agere i gitte situasjoner.

– Dette er begynnelsen på et arbeid vi ønsker å rette oppmerksomhet mot. Kabinansatte sitter med ansvar for et helt fly. Sikkerhetsrisikoen er så stor. Det er helt avgjørende at vi unngår situasjoner som kan true sikkerheten, avslutter Vian. ■

MANGLER OPPLÆRING I LØFTING AV PASSASJERER:

– Frivillig, sier arbeidsgiver

Bakkepersonell på flyplasser skal få opplæring i å hjelpe passasjerer med nedsatt mobilitet med ombord- og avstigning. Tillitsvalgt for bakkepersonellet på flyplassen i Alta, sier hun ikke har hørt om noen som har fått denne opplæringen, utover et nettbasert kurs.

Av: *Ulrik Øen Johnsen*

Ulrik Øen Johnsen
ulrik.oen.johnsen@parat.com

Mia Hansen, Parat-tillitsvalgt for Widerøe Ground Handling, forteller at flere ansatte blant bakkepersonellet på flyplassen er usikre på hvordan de skal løfte, og hvilket utstyr de er komfortable med å bruke uten opplæring. Foto: Ulrik Øen Johnsen

På flyplassen i Alta jobber tillitsvalgt i Widerøe Ground Handling i Parat, Mia Hansen. Hun er bakkepersonell og sørger for at passasjerer får en mest mulig smidig innsjekk og kommer seg med flyet sitt. I tillegg til alt som må rigges og registreres før en avgang, er det også en del passasjerer som på forhånd har meldt fra om at de trenger ekstra hjelp til akkurat det å komme seg på og av flyene som kommer og går.

Etterlyser opplæring

Ifølge Hansen er det flere tusen passasjerer i året som benytter seg av denne typen tjeneste. Dette er passasjerer som har nedsatt mobilitet, rullestolbrukere eller andre som trenger hjelp til å komme seg om bord i flyet før avgang.

– Man skal få opplæring i det å løfte passasjerer av og på flyet. Det er ifølge beskjedene vi har fått frivillig om man ønsker å bære passasjerer, sier Hansen.

Hun forteller videre at flere ansatte blant bakkepersonellet på flyplassen er usikre på hvordan de skal løfte, og hvilket utstyr de er komfortable med å bruke uten opplæring.

– Det som er spesielt i Krikenes og Alta, er at vi benytter oss av bærestolen. Trappeklatreren er folk ikke komfortabel med å bruke, da vi har hørt om flere ulykker. I brukermanualen står det dessuten at denne ikke skal brukes om det er dårlig vær, sier Hansen.

Uforsvarlig

Hun påpeker at usikkerheten rundt bæring av passasjerer er en utfordring i hverdagen. På en vanlig dag har Alta flyplass alene vanligvis én til to passasjerer som skal bæres om bord.

– De som er på jobb, må få driften til å gå rundt. Da går det ikke an å si nei. Det har vært tilfeller da vi har hatt en gravid ansatt som har båret passasjerer om bord. Man skjønner lett at det ikke er forsvarlig. Vi jobber på en liten flyplass der vi trenger alle våre ansatte. Vi må få det til å gå rundt. Da trenger vi av og til fire fem mennesker til å bære, sier Hansen.

Nå ber Hansen Avinor og arbeidsgiver Widerøe om å ta ansvar.

– Vi har etterspurt bedre hjelpemidler, og vi har sett at de har satt dette i budsjettet, men nå er det full stans. Vi antar det er lite sannsynlig at vi mottar disse hjelpemidlene i nær fremtid. Vi er likegyldig til hvem som tar regningen. Det er ikke forsvarlig å fortsette uten opplæring og utstyr, sier Hansen.

Norges Handikapforbund kritiske

Forbundsleder i Norges Handikapforbund, Tove Linnea Brandvik, er kritisk til at de ikke har utarbeidet tydeligere retningslinjer med klart plassert ansvar for opplæringen.

– Det at de snakker om at det er frivillig å bære passasjerer ombord, og at de ikke har får opplæring i hvordan dette skal gjøres, er under enhver kritikk, sier Brandvik.

Hun forteller at hun selv ukependler med fly, og vet veldig godt hvor viktig det er at ansatte har den kompetansen de skal ha for at løftingen skal foregå på en trygg måte.

Leser man forskrifter og lover, er det tydelig at det er krav til opplæring av ansatte som skal bistå ved å løfte passasjerer på flyplassen.

– Kjennskap til flyets utforming, utstyr, teknikk for å løfte. Alle disse tingene er viktig for både den som skal løftes ombord, den ansatte som skal bistå, og generelt for å redusere risikoen for at ulykker kan skje. Når jeg hører om at en gravid ansatt må bære på grunn av et frivillighetsprinsipp om hvem som må bidra, er det dramatisk sett ut fra risikoen for hva som kan gå galt, sier Brandvik.

Lovfestet krav om opplæring

I *Forskrift om universell utforming av lufthavner, og om funksjonshemmedes og bevegelseshemmedes rettigheter ved lufttransport* fra 2013 står det tydelig at det er krav til opplæring av ansatte som skal bistå til å løfte passasjerer på flyplassen.

Ansatte som direkte assisterer funksjons- eller bevegelseshemmede personer skal i tillegg til kravene nevnt over, være i stand til å skille mellom forskjellige typer funksjons- og bevegelseshemminger, og ha kjennskap til den best egnede form for bistand til hver av disse.

Videre er det uthevet at det er lufthavnadministrasjonen – altså Avinor – som er ansvarlig for at denne opplæringen skal finne sted.

Widerøe sier de gir opplæring

Kommunikasjonssjef i Widerøe, Catharina Solli, skriver i en e-post til Parat luftfart at opplæring i løfting av passasjerer en del av den obligatoriske kursingen nyansatte mottar.

– Vi har obligatorisk opplæring som tildeles alle nyansatte på ramp og passasjerservice, med recurrent hver 12. måned. Etter teoretisk grunnkurs er det praktisk opplæring av lokal «On the job trainer», hvor man følger en sjekkliste med veiledning til trener, skriver Solli.

– Har Widerøe registrert avvik eller meldinger om at det har oppstått uheldige situasjoner i forbindelse med bæring eller løfting av passasjer som trenger det?

– I perioden 01.05.2022–31.05.2023 har Widerøe Ground Handling (WGH) registrert 230 hendelser innenfor kategori «Passengers with Reduced Mobility» (PRM) og «Passenger injury». Innenfor disse kategoriene finner vi 19 hendelser som førte til skade på passasjer. Ingen større hendelser, typisk skrubbsår eller lette smerter, lette blødninger fra rift/sår. Kun tre av disse hendelsene i forbindelse med bæring. I hovedsak er vår utfordring kanter/snø under transport ramp/innendørs, skriver Solli i en e-post.

Widerøe har også registrert personskader på personell som har båret eller løftet passasjerer ombord, skriver Solli. – I tillegg til disse 230 rapportene har vi i samme tidsperiode registrert ti personskader i forbindelse med «Passengers with Reduced Mobility» (PRM) -oppdrag. Alle disse i forbindelse med bæring. Typisk strekk og vonde rygger. Sammenfallende for alle er at skadene skjer inne i fly ved overflytning sete/bærestol, skriver Solli.

Kvalitetssikrer tjenesten

Ifølge pressevakt i Avinor, Erik Lødding, er ansvaret for at rett utstyr og opplæring blir gitt ansatte, et delt ansvar mellom Avinor og leverandørene av bakketjenestene. Lødding skriver i en e-post til Parat luftfart, at det er leverandøren som har ansvaret for opplæringen, men at Avinor følger opp og kvalitetssikrer.

– Det er leverandøren av assistansetjenesten som har ansvar for at riktig opplæring blir gitt. Avinor kvalitetssikrer dette gjennom kontraktsoppfølgningen. Handling utfører ikke bæringer av «Passengers with Reduced Mobility» (PRM) da dette krever spesialopplæring, skriver Lødding i en e-post. ■

Forbundsleder i Norges Handikapforbund, Tove Linnea Brandvik, er kritisk til at det ikke har blitt utarbeidet tydeligere retningslinjer med klart plassert ansvar for opplæringen. Foto: Norges Handikapforbund

Søvn er fortsatt en utfordring for luftfarten

Søvntap over tid kan true både helsen til ansatte i luftfarten og sikkerheten om bord. En nylig amerikansk forskningsrapport viser at utmattelse hos piloter er en vesentlig utfordring i luftfarten. Forskere peker på ny teknologi som en del av løsningen.

Av: *Ulrik Øen Johnsen*

Rapporten Fatigue and Aviation Safety fra tre forskere ved universitetet i Nord-Dakota, USA, beskriver farene ved søvnmangel og søvnforstyrrelser som noen av de største for ansatte i luftfarten. En følelse av total utmattelse, også kjent som «fatigue» blir vurdert som en sikkerhetsrisiko som har potensial til å redusere den optimale ytelsen som kreves av luftfartsfagfolk som piloter. International Civil Aviation Organization (ICAO) definerer begrepet som *«reduksjon av mental tilstand eller fysisk ytelse som skyldes søvntap, langvarig våkenhet, en overbelastning av arbeid og/eller dårlige livsstilsvalg»*.

Langt mellom en god natts søvn

Søvntap er en av de primære bidragsyterne til utmattelse blant flybesetninger og er ofte direkte relatert til rutetider og skiftordninger. Piloter rapporterer at tidlige morgener, og lange arbeidsdager, bidrar til økt tretthet. I studien fra 2022 fant man at det ikke er uvanlig at pilotvakter begynner før kl. 07.00. Dermed blir piloter nødt til å våkne når søvnpresset er høyt, og årvåkenhetsnivået er lavt. I tillegg blir ofte søvnvarigheten forkortet på grunn av vanskeligheter med å sovne tidligere kvelden før, for å kompensere for å måtte stå opp så tidlig.

Det er flere utfordringer med å opprettholde en sunn søvnrytme for flere som arbeider på både kort- og langstrekkflygninger. Ved ankomst til mellomlandingsdestinasjoner kommer ofte søvnmuligheter i konflikt med en pilots biologiske klokke. For eksempel kan det være dagtid på mellomlandingsstedet, men pilotens biologiske klokke er programmert for søvn fordi det er nattetid på hjemmebasen deres. Dermed reduseres mannskapets evne til å få gjenopprettende søvn før de fortsetter tjeneste.

> «Piloter rapporterer at tidlige morgener, og lange arbeidsdager, bidrar til økt tretthet.»

Mulig å minske risiko

Det er ifølge forskningsrapporten to hovedstrategier for å redusere risikoen for ulykker relatert til utmattelse. Den første innebærer å redusere faktorer som forårsaker svekket oppmerksomhet på grunn av tretthet. Den andre dreier seg om å endre jobben slik at oppgavene er mindre sårbare for svekket oppmerksomhet.

Dette innebærer tiltak for å redusere de faktorene som bidrar til tretthet og svekket oppmerksomhet. Eksempler kan inkludere innføring av hviletidsbestemmelser, begrensning av arbeidstid, tidsplanlegging som tar hensyn til biologiske rytmer og søvnbehov, og opplæring i søvnhygiene og sunne livsstilsvalg.

Endre jobben for å minimere risiko

Denne tilnærmingen sikter mot å tilpasse jobben eller oppgavene slik at de er mindre sårbare for oppmerksomhetssvikt. Dette kan innebære innføring av teknologiske løsninger som automatisering av visse oppgaver, forbedring av grensesnittet og informasjonsbehandlingssystemer, eller utforming av arbeidsoppgaver som tillater hyppige pauser og roterende skiftordninger for å unngå langvarig repetitivt arbeid.

Begge strategiene kan ifølge forskerne være viktige for å redusere risikoen for ulykker relatert til tretthet, og en kombinasjon av tiltak fra begge tilnærminger kan være mest effektiv for å sikre flysikkerheten. ■

Hvor trygt er egentlig privatfly?

Mange spørsmål gjenstår etter at et privatfly av typen Cessna 560 Citation V styrtet etter å ha fløyet over Washington D.C. uten å respondere på meldinger fra flygeledere på bakken. Fire personer omkom i ulykken. Privatfly dominerer ulykkesstatistikken, men pilene peker i riktig retning.

Av: *Ulrik Øen Johnsen*

Flere beboere fikk seg en støkk da seks F-16 jagerfly ble sendt opp over den amerikanske hovedstaden, og brøt lydmuren. Jagerflyene skulle avskjære privatflyet som styrtet kort tid etter. Ifølge vitner skal flyet ha styrtet med nesa nesten rett ned, og med høy hastighet. Det tok redningsmannskaper i underkant av fire timer å nå frem til flyvraket, som styrtet i nærheten av Montebello, i delstaten Virginia.

I 2022 registrerte interesseorganisasjonen *Aircraft Owners and Pilots Association* 968 ulykker som involverte ikke-kommersielle fly. Rundt 200 av disse dreide seg om ulykker med privatfly. Ifølge det amerikanske luftfartstilsynet (FAA) er det større fare for ulykker med privatfly, fordi flytider, obligatorisk hviletid og andre reguleringer de kommersielle aktørene er pålagt, er mye vanskeligere å følge opp hos disse aktørene.

Kan ha vært oksygenmangel

Selv om det er uklart hva som forårsaket flystyrten, mener luftfartsekspert Robert Sumwalt at oksygenmangel, såkalt *hypoksi*, kan ha vært årsaken til at flyet fortsatte på autopilot etter at piloten mistet bevisstheten. Ifølge det amerikanske luftfartstilsynet FAA står pilotfeil for mer enn halvparten av dødelige flyulykker.

– Det har vært hendelser hvor privatfly har mistet kabintrykket, og alle om bord blir bevisstløse. Hvis lufttrykket ikke er riktig, vil man først sovne og etter hvert kunne dø av oksygenmangelen, sier Sumwalt til nyhetskanalen CBS News.

Alvorlighetsgraden av hypoksi skyldes flere faktorer, inkludert stigningshastigheten og til og med en persons fysiske form, ifølge FAA. Tilstanden kan ikke forutses, men den kan forebygges ved å fly i et godt vedlikeholdt fly og i en høyde der oksygen ikke er nødvendig. Manglende evne hos en pilot til å oppdage hypoksi blir ofte beskyldt for å være årsaken til ulykker.

Skjedde tidlig i flygningen

Kun 15 minutter etter at flyet hadde tatt av fra en flyplass i Elizabethon, Tennessee, ble det gitt en beskjed fra lufttrafikkontroll til piloten om å holde seg i en høyde av 31 000 fot. Henvendelsen ble ikke besvart, og flyet fortsatte å stige til 34 000 fot, ifølge en talsmann fra den amerikanske havarikommisjonen.

Flyet styrtet kort tid etter at jagerfly forsøkte å få kontakt med piloten. Ifølge jagerflypilotene var det ikke mulig å få noen respons fra piloten, som de beskrev som bevisstløs.

Havarikommisjonen venter at etterforskningen av ulykken vil bli utfordrende, da styrten skjedde i svært ulendt terreng. Det er usikkert om privatflyet hadde opptaker, eller gjorde innsamling av flydata under turen, da det ikke er et krav om dette for denne flyplassen i USA.

Nedgang i ulykker

Private flyulykker er en alvorlig sikkerhetsutfordring, med et gjennomsnitt på 19 dødelige ulykker per år bare i USA. Pilotfeil er ansvarlig for omtrent 75 prosent av alle ulykker innen generell luftfart. Risikoen for død i en privat flyulykke er omtrent 1 av 50 ulykker, og mer enn halvparten involverer enmotorsfly. På den positive siden har antallet for denne type flyulykker vært synkende over tid. Mellom 2000 og 2019 var det en samlet nedgang på 12,7 prosent for denne typen private flyulykker.

Også i Norge har man sett en nedgang i antall ulykker med private fly. Grafen fra Luftfartstilsynet viser noen år som skiller seg ut som særlig ulykkesrammet for kategorien *Selvbygde motorfly.* ■

Tiårs ulykkesrate – privatflyging

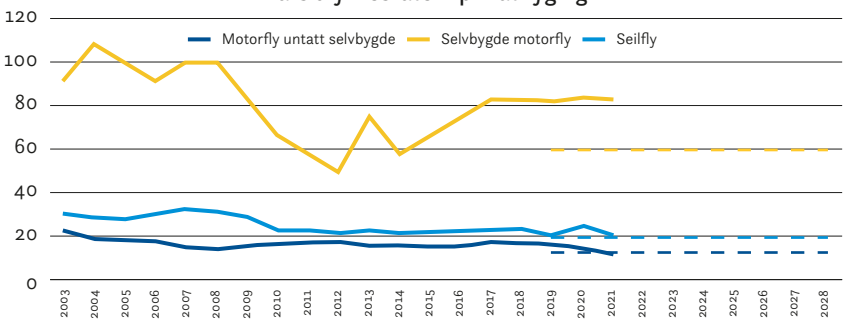

*Graf fra Luftfartstilsynet

* «Figuren viser tiårs ulykkesrate for henholdsvis private motorfly unntatt selvbygde, selvbygde motorfly, og seilfly. I figuren er alle ulykker med norskregistrerte fly med, og det skilles ikke på ulykker med og uten omkomne. Den stiplete linjen under hver av ratene representerer tiårsmålet for hver fartøytype. Antall ulykker per år har de ti siste årene variert mellom tre og 13 for privatflyging samlet.»

Ikke alltid beredt

Angrep utenfra, totallammelse av all infrastruktur, en massiv atomulykke eller et digitalt angrep som rammer hele landets økonomi. Hva gjør vi, nasjonen Norge, hvis krisen inntreffer?

Av: *Marianne Baksjøberg*

Marianne Baksjøberg
Journalist
marianne.baksjoberg@parat.com

Parat-leder Unn Kristin Olsen er tydelig på hva hun mener om totalberedskapen i Norge i dag.

– Totalberedskapen i Norge er for dårlig. Vi trenger en langsiktig og tverrpolitisk satsning på beredskapsarbeidet og en tydeligere politisk forståelse av det som potensielt ligger foran oss, sier hun.

Nå skal totalberedskapen grundig ettergås i sømmene. Hele poenget med beredskap er å være forberedt på det verst tenkelige. En god totalberedskap skal sikre at nasjonen er forberedt på det akutte – og ofte uforutsigbare.

Tidligere kriser har vist oss at hele samfunnet har en rolle i samfunnssikkerheten og beredskapen. Du husker kanskje hvor sentral renholdernes jobb ble under covid-pandemien? Totalberedskapen i Norge involverer fort langt flere enn vi ofte tror. Da er det viktig at yrkesgruppene øver på hvordan de best jobber sammen hvis krisen skulle inntreffe.

En destabilisert verdensorden

Beredskap er mer enn blålys og kampfly.

Krig, terror, naturkatastrofer, sabotasje av nødvendig infrastruktur, fullskala cyberangrep, stans i all kraftforsyning, en dødelig pandemi eller akutt vannmangel – lista over hva som kan gå veldig ille, er lang.

Mange av Parats medlemmer utgjør spydspissene i arbeidet med en god totalberedskap. Politi, redningstjeneste, forsvar, helsevesen – når krisen inntreffer, havner de i sentrum. De skal forsvare landet, sørge for helsehjelp, tilgang på livsviktige medisiner og livreddende behandling, de skal sikre, redde og hjelpe. Og de må være samkjørte, effektive og gjennomdrillet når katastrofen skjer.

– Beredskapen er et område som etter den kalde krigen har vært prioritert ned, og de offentlige ressursene er brukt på andre gode formål – blant annet til å bygge velferdsstaten. I dette bildet har totalforsvaret og totalberedskapen blitt nedprioritert, sier Olsen.

Men verden har endret seg de siste årene. Det er krig i Europa igjen, og utenfor rasler stormakten Kina med sablene overfor Taiwan. Verden har vært gjennom en global pandemi, sårbarheter er avdekket, og det som var utenkelig for noen år siden, har plutselig blitt tenkelig.

– Den nye sikkerhetspolitiske situasjonen, med krigen i Ukraina og den spente situasjonen rundt Kina og Taiwan, og erfaringene vi har gjort oss etter pandemien som de siste årene har preget hverdagen vår, viser tydelig at det er behov for å løfte beredskap. Totalberedskapen må uten tvil styrkes, sier Olsen.

Må tenke bredere

Hun mener alle ledd må forsterkes.

– Vi må styrke Forsvaret, politiet og grensekontrollen. Vi må styrke kommunene og alle beredskapsetatene, og vi må få på plass beredskapslagre for legemidler og andre samfunnskritiske varer. Men vi må også tenke bredere. Nettopp derfor har vi vært skeptiske til kuttene til Folkehelseinstituttet (FHI), som jo nettopp er en av de etatene som skal bidra til å styrke beredskapen vår. For beredskap koster, men er samtidig en billig forsikring når kriser treffer oss, poengterer Olsen.

Det er ikke bare politi og forsvar som er en del av totalberedskapen. Å sikre legemiddelforsyning under store kriser er helt livsnødvendig.

Også regjeringen er opptatt av beredskap. I januar 2022 ble Totalberedskapskommisjonen nedsatt for å undersøke hvordan de samlede beredskapsressursene kan benyttes best mulig. I juni leverte kommisjonen sitt arbeid.

– Vi har hatt store forventninger til Totalberedskapskommisjonens arbeid, men enda større er forventningene til våre folkevalgte som skal gripe fatt i det som legges frem, endre politikk og gjøre nye og gode politiske prioriteringer, sier Olsen.

Koster i fredstid, men avgjørende ved kriser

At beredskapen for legemidler er kritisk, så vi under koronapandemien. Livsviktige medikamen-

Hva gjør vi, nasjonen Norge, hvis krisen inntreffer? En god totalberedskap er avgjørende hvis katastrofen skjer.

– Totalberedskapen i Norge er for dårlig, mener Parat-leder Unn Kristin Olsen. Illustrasjonsbilde fra NATO-generalenes besøk på Pasvik grensestasjon som en del av Commanders Huddle under øvelsen Joint Viking 23. Foto: Maria Selnes / Forsvaret

ter ble plutselig rasjoneringsvare. Pasienter som er avhengig av medisiner for å overleve, kjente på frykten for tomme medisinlagre. Skjer det store globale eller nasjonale kriser, er legemiddelforsyningen utsatt.

Leder i Farmasiforbundet i Parat, Bodil Røkke, er svært bevisst situasjonen.

– Det er mangler med legemiddelberedskapen i Norge. Det er svakheter ved dagens organisering, rutiner og beredskapsforsyning. Mye er kartlagt, og flere tiltak er satt i gang, men det er fortsatt mye som gjenstår, sier hun.

Samarbeide tett

En god totalberedskap forutsetter at også det sivile samfunn er rustet for det som måtte komme. Ofte vil sivilsamfunnet og Forsvaret måtte samarbeide tett. Krigføring kan for eksempel komme i nye former. Digitale angrep med mål om å destabilisere en hel nasjon krever helt andre motsvar enn hva tradisjonell krigføring gjør.

Det krever noe av oss som samfunn.

– Øvelser med aktører på ulike nivåer, både lokalt, regionalt og nasjonalt, vil være viktig for å kjenne hverandres kapasiteter og handlingsmønstre. Det koster i fredstid, men øker kapasitet ved krise, sier leder i Norges Politilederlag (NPL) Kjetil Ravlo.

Foreslår langtidsplan

Han mener det er helt avgjørende at vi nå har en kommisjon som går gjennom vår evne til å beskytte oss og handle ved kriser i lys av sikkerhetssituasjonen i verden, klimaendringene og den teknologiske utviklingen.

– Totalberedskap består av mange aktører – offentlig, privat, frivilligheten og den enkelte innbygger i seg selv. Vi har i den sammenheng pekt på behovet for å styrke samordning av de ressurser vi har, og gjennomgang og oppdatering av planverk som sikrer godt samspill og god ressursdisponering både for å forebygge og for å håndtere hendelser, sier Ravlo.

Norges Politilederlag har foreslått en langtidsplan for politiet, mye etter modell fra Forsvaret, som bygger på faglige råd fra politidirektør og med ulike ambisjonsnivåer for å møte politiske mål. Ravlo mener dette vil styrke totalberedskapen.

– Det gir ramme, retning for politiet og forutsigbarhet for samvirkeaktører og innbyggere. Kanskje bør flere sentrale aktører som helse og brann- og redningsetat inn på samme spor, mener han.

YS deler Parat-lederens bekymring

YS har totalberedskap som politisk satsningsområde i 2023. YS-leder Hans-Erik Skjæggerud deler Olsens bekymring for hvor godt rustet Norge er til å håndtere store kriser.

– YS er bekymret for totalberedskapen i Norge, men er glad for at regjeringen har satt ned flere kommisjoner som har utredet hva som skal til for at totalberedskapen skal bli bra. Til nå har Helsepersonellkommisjonen, Forsvarskommisjonen og Totalberedskapskommisjonen levert sine rapporter. Det gir oss et helhetlig og godt bilde av totalberedskapen i Norge i dag og av hva som må til fremover, sier han.

YS' medlemsforbund organiserer en rekke arbeidstakergrupper som er viktige for totalberedskapen i Norge. Forbundet mener beredskapen har vært et forsømt område over flere tiår.

– De siste ti–tolv årene har beredskap igjen kommet høyt på dagsordenen som følge av flere tilfeller av terror på norsk jord, pandemien og nabolandet vårt Russlands aggressive og hensynsløse angrepskrig mot Ukraina. En mye mer usikker og uforutsigbar situasjon for landet og en årelang forsømmelse av beredskapsområdet gjør at det nå må tas grep, sier Skjæggerud.

Han forventer at dagens ansvarlige politikere tar de nødvendige grepene og prioriterer sikkerhet og beredskap på en annen og bedre måte enn før. Og som han sier:

– Det innebærer blant annet at vi må tåle å budsjettere for det uforutsette. ■

TOTALBEREDSKAPSKOMMISJONEN:

– Vi må bli bedre forberedt på kriser

Totalberedskapskommisjonen mener folk i Norge må være bedre forberedt på kriser.
– Vi har ikke en god beredskap, sier kommisjonens leder Harald Sunde til Parat24.

Av: *Vetle Daler og NTB*

– Vi lever i en tid med store endringer og store konsekvenser. Og tiden for å prioritere sikkerhet og beredskap er nå. Vi trenger et taktskifte i vårt beredskapsarbeid.

Det sa Totalberedskapskommisjonen leder, tidligere forsvarssjef Harald Sunde, da han overleverte kommisjonens rapport til justis- og beredskapsminister Emilie Enger Mehl (Sp) i begynnelsen av juni.

Sunde sier Norge ikke har en god beredskap.

– Hadde vi hatt det, hadde det ei heller vært behov for en kommisjon, sier han.

Kommisjonen mener at regjeringen må rette større oppmerksomhet mot alvoret i risiko- og trusselbildet, og at rådene om egenberedskap må forsterkes.

– Rådene bør derfor utvides med omtale av det øvre krisespektret. Dette omfatter både antall dager befolkningen må kunne klare seg selv ved forsyningssvikt, og en tydeliggjøring av hvilke scenarioer det må tas høyde for, sier Sunde.

– Nordmenn må kunne mer enn egenberedskap

Kommisjonen mener også vi trenger en motstandsdyktig og utholdende befolkning. De mener at nordmenn må kunne mer enn egenberedskap, men at også skoleverket, frivillige organisasjoner og verneplikt bør bidra til å bygge beredskapskompetanse i samfunnet.

De foreslår regionale og nasjonale kurs om totalforsvar, samfunnssikkerhet og beredskap som skal tilbys ledere i frivilligheten, organisasjoner og næringslivet. Videre foreslår utvalget at lokalt og regionalt nivå i beredskapen må styrkes, og at det nordiske beredskapssamarbeidet må utvides. De vektlegger også at beredskapsrollen til frivillige organisasjoner må styrkes. Det samme må forsyningssikkerheten.

Harald Sunde, leder av Totalberedskapskommisjonen.
Foto: Vetle Daler

– Trusselbildet har endret seg

Justis- og beredskapsminister Emilie Enger Mehl sier at statens grunnleggende oppgave er å sikre trygghet for sine innbyggere, uansett hvor man bor i landet.

– Sist dette ble sett i sammenheng, var da sårbarhetsutvalget fremla sin utredning i 2000. Trusselbildet har endret seg vesentlig siden den gang. Denne rapporten vil bli et viktig verktøy for å utvikle beredskap som står seg for fremtiden, sier justis- og beredskapsministeren.

Stortingsvern mot seksuell trakassering

Stortinget har ratifisert ILO-konvensjon nr. 190, og endret arbeidsmiljøloven slik at vernet mot seksuell trakassering er tydeliggjort.

Av: *Lill Jacqueline Fischer*

Parats nestleder, Anneli Nyberg. Foto: Vetle Daler

Dette gjøres ved å presisere at vernet mot trakassering i arbeidsmiljøloven også innebærer et vern mot seksuell trakassering. I tillegg tas definisjonen av trakassering og seksuell trakassering inn i arbeidsmiljøloven, en definisjon lik den som er inntatt i likestillings- og diskrimineringsloven.

Parats nestleder, Anneli Nyberg, er glad for at Norge nå endelig ratifiserer ILO-konvensjonen. Hun har i mange år jobbet blant annet med Marit Lindén, både nasjonalt og internasjonalt, for å få på plass en konvensjon som styrker kvinners rettigheter og beskyttelse mot vold på arbeidsplassen.

Nyberg fulgte saken på Stortinget, der hun også fikk markere seieren sammen med stortingsrepresentant Trine Lise Sundnes (Ap).

> Verneombud skal også nå påse at arbeidstakernes psykososiale arbeidsmiljø er ivaretatt.

Fakta

ILO-konvensjon nr. 190 er den første internasjonale avtalen som retter seg mot vold og trakassering i arbeidslivet. Den er en internasjonal arbeidslivsstandard og anerkjenner alles rett til et arbeidsliv fritt for vold og trakassering, inkludert kjønnsbasert vold og trakassering.

Verneombud skal også nå påse at arbeidstakernes psykososiale arbeidsmiljø er ivaretatt. Parat har jobbet med saken over flere år og uttalte i forbindelse med høringsuttalelse at verneombudet skal, gjennom opplæring, ha kunnskap om og ikke bare kjennskap til forebygging og håndtering av vold og trakassering på arbeidsplassen. ■

Internasjonalt Parat-arbeid i Berlin

I mai ble ETUC-konferansen (European Trade Union Confederation) avholdt i Berlin, en konferanse som samlet 600 delegater fra 93 arbeidstakerorganisasjoner, fordelt på 41 europeiske land.

Av: *Helene Husebø*

Parat-leder, Unn Kristin Olsen, sier økonomisk krise, det grønne skiftet og digitalisering er utfordringer som Europa står overfor.

–Endringene også vil kunne skape mange arbeidsplasser, men at det er viktig å utarbeide god politikk for å lykkes, ikke minst for arbeidstakernes rettigheter og fremtid, sier Olsen. ■

Parat-leder Unn Kristin Olsen under ETUC-konferansen i Berlin. Foto: Helene Husebø

Politilederne ønsker seg langsiktige planer

NPL-leder Kjetil Ravlo og leder for Parat politiet, Einar Kaldhol har i møte med statssekretær i Justis- og beredskapsdepartementet, Geir Indrefjord, pekt på behovet for en mer langsiktig og strategisk styring av norsk politi.

Av: *Marianne Baksjøberg*

Nå fremmer leder i Norges Politilederlag, Kjetil Ravlo, forslag om en egen langtidsplan for politiet, inspirert av Forsvaret.

– Vi foreslår innføring av flerårige planer for politiet, basert på politidirektørens faglige råd, og med risikovurderte ambisjonsnivå. Forslaget gir etter vår vurdering den beste overordnede politiske styringen og best forutsigbarhet og meste effekt av offentlige midler, sier Ravlo.

En slik langtidsplan likner mye på hvordan Forsvaret i dag er styrt. Forsvarets drift, rammer og innretning styres gjennom fireårsplaner, kalt langtidsplan for forsvarssektoren.

– Dagens styringsdialog fremstår fragmentert og lite helhetlig og gir i for liten grad beslutningsgrunnlag som fanger opp langsiktig utvikling. Politiets turbulente budsjettsituasjon i inneværende år taler også for dette forslaget, sier Ravlo.

Kjetil Ravlo, leder i Norges Politilederlag (NPL).
Foto: Vetle Daler

Han er opptatt av at det skal være mer oppmerksomhet rundt hva som er målene heller enn hvordan oppgavene til enhver tid skal utføres.

– Sammenfallende anbefalinger peker i retning av behov for mer langsiktig og strategisk styring. Det vil si mer «hva-styring» og mindre «hvordan-styring», i tråd med prinsippene for mål- og resultatstyring i staten. Det er også i tråd med viktige intensjoner i tillitsreformen, sier Ravlo.

Usikkerhet knyttet til regjeringens tillitsreform

Per Olaf Lundteigen (Sp) og Audun Lysbakken (Sv) møtte Parats hovedstyre, der Lysbakken utrykte usikkerhet om det virkelig blir gjennomført en tillitsreform. Parat-leder, Unn Kristin Olsen, sier reformen har blitt en «grå ullball» ingen vet hva er.

Olsen sier førstelinjen skal styrkes, men ingen har klart for seg hvordan.

– Det må følge med penger over statsbudsjettet når en skal ha reformer i offentlig sektor.

Hovedstyremedlem og leder i Parat NAV, Agathe Osland Hellesen oppfordret de to politikerne til å komme på banen når det gjelder omorganisering av NAV. Hun viste spesielt til partnerskapet mellom stat og kommune.

– Per i dag kan ingen av partene gi hverandre pålegg eller bestemme over den andres tjenester. Politikerne må snart tørre å ta i denne varme poteten, sier Hellesen.

Lundteigen er imidlertid opptatt av å styrke førstelinjen og bruke midler på å gjøre møtet mellom NAV-ansatte og brukere bedre. Han mener vi må starte med NAV og ordningen med arbeidsavklaringspenger.

– Ordningen må være en inntektssikring og ikke fungere som arbeidsutprøving, sier han.

Lundteigen oppfordret Parat til å være mer opptatt av dem som faller utenfor. Ifølge Lundteigen er det flust av arbeidsmarkedstiltak når det er høy ledighet, men få når arbeidsmarkedet er stramt.

– Når arbeidsmarkedet er stramt, er det lettere å få inn dem som er utenfor. Et velorganisert arbeidsliv er en forutsetning for et godt familieliv, sier han.

Leder av Parat NAV, Agathe Osland Hellesen.
Foto: Vetle Daler

Hotellansatte vant tips-saken i Høyesterett

Parats medlemmer blant hotellansatte vant tips-saken i Høyesterett. Advokat i Parat, Sigurd Øyvind Kambestad, sier de i 2022 vant saken i lagmannsretten, en sak Høyesterett nå har satt endelig punktum for, og med full seier for ansatte i hotell og restaurant.

Av: *Trygve Bergsland*

Foto: Trygve Bergsland

Sigurd Øyvind Kambestad, advokat i Parat.

Kambestad sier saken gjelder retten til å beholde all tips, uten at arbeidsgiver skal kunne trekke arbeidsgiveravgift og administrasjonskostnader.

Parat-advokaten sier Høyesterett nå har fastslått at arbeidsgiver ikke har rett til å trekke ansatte i tips for å dekke papirarbeidet som kreves for å rapportere dette inn som skattepliktig inntekt og å bruke tipsen til å betale arbeidsgiveravgift.

– Høyesterett har kommet frem til at hotellene ikke har rett til å foreta trekk i tips tilknyttet arbeidsgiveravgift og administrative kostnader. Ifølge denne dommen kan ikke hotellene beholde disse pengene i kraft av den såkalte styringsretten. Avgjørelsen har stor betydning for alle ansatte i hotell- og restaurantbransjen, sier Kambestad.

Han er glad for at Høyesterett kom frem til en riktig avgjørelse i denne saken.

– Høyesterett har lagt til grunn at tips er noe gjestene gir til de ansatte som en ekstra belønning, og som skal gå utenom den vanlige lønnen. Dette er et viktig prinsipp, der hotell- og restaurantarbeidere nå endelig har vunnet frem, sier Kambestad.

Parat-leder, Unn Kristin Olsen, sier hun hele tiden har vært forundret over at arbeidsgiverne ikke har forstått at tips-penger skal tilhøre arbeidstakerne.

– Tips er noe kundene gir til ansatte på hoteller og restauranter som en påskjønnelse for godt utført arbeid. Selvfølgelig skal all inntekt beskattes, nå har endelig Høyesterett bekreftet at arbeidsgiver ikke kan stikke av med store deler av disse pengene, sier Olsen.

Riksmekleren har anmeldt lekkasjer fra mekling

Riksmekler Mats Ruland har anmeldt lekkasjene fra meklingen, der både LO og NHO ønsker politiets involvering velkommen. Parats forhandlingssjef Turid Svendsen sier Parat og YS meklet parallelt, men ikke er mistenkt for å ha bidratt til lekkasjene.

Av: *Trygve Bergsland*

I forbindelse med storstreiken i april ble det lekket at det lå et forslag til løsning på bordet med en ramme på 5,2 prosent.

– Lekkasjen vil få et etterspill. Det er veldig uvanlig at vi anmelder brudd på taushetsplikten. Vi har gjort det tidligere, men det er veldig sjelden, sier riksmekleren.

Nina Kraugerud Ertzaas, som er områdedirektør for kommunikasjon i NHO, er tilfreds med at saken nå havner hos politiet.

– Vi har hatt et godt oppfølgingsmøte med riksmekler, og vi mener det er bra at riksmekler anmelder lekkasjene. Nå blir det opp til politiet å avgjøre om det er grunnlag for å gå videre med saken, sier hun i en pressemelding.

Til sammen talte delegasjonene i forhandlingene 75 personer, viser møteboken på Riksmeklerens nettsider. Disse har dermed hatt førstehåndskunnskap om diskusjonene bak lukkede dører.

Riksmekler Mats Ruland sier at den realistiske straffen for et brudd på taushetsplikten er bøter.

Riksmekler Mats Ruland. Foto: Terje Bergersen

Finnmarksturné i Parat-regi

Kirkenes var første stopp på Finnmarksturneen til Parat-leder, Unn Kristin Olsen, og nestleder, Anneli Nyberg, i mai, der også Vadsø, Alta og Hammerfest sto på programmet. Den sikkerhetspolitiske situasjonen i Finnmark var en sentral del av besøket.

Parats politiske ledelse besøkte blant annet Garnisonen i Sør-Varanger under sin Finnmarks-turné. Foto: Helene Husebø

Belgisk fagbevegelse krever bedre arbeidsmiljø

Belgisk fagbevegelse demonstrerer mot det de sier er sterkt forverret arbeidsmiljø og nye begrensninger på streikeretten. Fagbevegelsen er stadig mer provosert av bedrifter som innfører nye kontrakter som svekker de ansattes rettigheter og arbeidsmiljøet og kutter i lønnen.

Helt spesifikt protesterer de mot supermarkedkjeden Delhaize som har endret ledelsesstrukturen på en slik måte at lønnen reduseres og de ansattes rettigheter innsnevres. De protesterer også mot bedrifters forsøk på å begrense streikeretten ved å gå til retten for blant å hindre at streikevakter blokkerer inngangen til bedriften. @NTB

Godtar lønnstilbud for 1 million helsearbeidere i England

Fagforeninger som representerer et flertall av de ansatte i det britiske helsevesenet NHS, har gitt grønt lys til regjeringens siste lønnstilbud. Over en million NHS-ansatte i England vil dermed kunne få en lønnsøkning på 5 prosent, melder BBC. Blant de ansatte som omfattes av avtalen, er ambulansepersonell, sykepleiere, fysioterapeuter og portører. De vil også få en engangsutbetaling på minst 1655 pund i lønnsoppgjøret. @NTB

Frankrike med nye løfter etter pensjonsstriden

Frankrikes statsminister Élisabeth Borne lover lavere ledighet og grønnere politikk i et forsøk på å få det franske folk til å legge pensjonsstriden bak seg.

Blant løftene til Borne er kampen for bedre forhold i arbeidslivet, lavere arbeidsledighet og en mer miljøvennlig industri. Samtidig vil en ny lov om innvandring bli det neste store slaget etter pensjonsreformen. Borne innrømmet at det i dag ikke er flertall for en slik reform. @NTB

Frankrikes statsminister Élisabeth Borne.

Lavere industriproduksjon enn ventet i Kina

Nye tall tyder på at den økonomiske innhentingen i Kina etter pandemien dabbet av. Industriproduksjonen i april var 5,6 prosent høyere enn i samme måned i fjor, ifølge Kinas statistiske sentralbyrå. I forkant hadde analytikere spådd en vekst på 10,9 prosent i en rundspørring gjennomført av nyhetsbyrået Reuters. Undersøkelser viser også at arbeidsledigheten blant unge i byene ligger på 20,4 prosent, noe som skal være rekordhøyt. @NTB

EU-reform vil hindre legemiddelmangel

EU-kommisjonen vil stille strengere krav til myndigheter og legemiddelselskaper for å sikre at det er medisin i apotekhyllene. Kravene vil gjelde også i Norge. Selskapene må tidligere enn i dag melde inn mangelsituasjoner som kan oppstå, og de må melde fra om de planlegger å ta et legemiddel av markedet. I tillegg må de lage planer for hvordan de kan forhindre mangel. EU-kommisjonen vil også utarbeide en liste over spesielt viktige legemidler. Ved hjelp av denne skal det for eksempel kunne innføres krav om å opprette lagre av slike medisiner, om det er stor risiko for knapphet. @NTB

EN SÆR ELLER NØDVENDIG ORDNING?

Noen yrker er så krevende at de har egne pensjonsaldre – såkalte særaldersgrenser. Det betyr at pensjonsalderen er lavere enn i de fleste andre yrker. Men fungerer ordningen optimalt? Nå skal en arbeidsgruppe satt ned av regjeringen gjennomgå ordningen for å se om den bør endres i takt med tiden.

Av: *Marianne Baksjøberg*

Marianne Baksjøberg
Journalist
marianne.baksjoberg@parat.com

Brannkonstabler, piloter, oberster, renholdere, statsloser – alle disse er eksempler på yrkesgrupper som har lavere pensjonsalder enn 67 år. Alle yrkene er på sine måter krevende enten fysisk eller psykisk og stiller strenge krav til utførelse.

Kan komme nye endringer

Særaldersgrensene kan være 60, 63 og 65 år, avhengig av yrkets innhold. Jo mer krevende jobben er, jo strengere er alderskravene. Men det er ikke lenger sånn at du er pliktig til å gå av med pensjon når du bikker aldersgrensen, iallfall ikke i de fleste yrkene med særalder. Du kan fortsette å jobbe frem til alminnelig aldersgrense i offentlig sektor, som i dag er 70 år. Det sørget en lovendring 1. juli 2021 for. Allikevel er det noen unntak. Ansatte i Forsvaret er for eksempel unntatt fra lovendringen og må fortsatt gå av ved særaldersgrensen.

Men nå kan det vente nye endringer. En regjeringsutnevnt arbeidsgruppe skal gjennomgå ordningen med særaldersgrense og se på behovene for den.

– I løpet av de siste tiårene er det flere ganger blitt pekt på at det bør gjøres en gjennomgang og vurdering av særaldersgrensene. Jeg er glad det viktige arbeidet nå er startet opp, sier arbeids- og inkluderingsminister Marte Mjøs Persen i en nyhetsmelding på regjeringen.no.

Politi er blant yrkesgruppene som har lavere pensjonsalder enn 67 år.

POLITI

> Det er ingen tvil om at det fortsatt vil være behov for særalder fremover.
>
> **Johan Hovde, leder i Parat forsvar**

Leder i Parat forsvar, Johan Hovde, mener det utvilsomt er behov for særaldersgrense også fremover. Foto: Vetle Daler

Advarer mot å uthule særaldersordningen

Flere av medlemsgruppene i Parat er berørt av særaldersgrensene. En av dem er Norges Politilederlag (NPL). Leder i NPL, Kjetil Ravlo, sier særalder er viktig for ansatte i politiet.

– Ordningen ivaretar viktige hensyn både for arbeidstakere og for samfunnet. For politiets del er ordningen utarbeidet for å unngå at medarbeidere som skal løse akutte situasjoner, og om nødvendig med bruk av makt, skal gjøre det uten å være fysisk og psykisk skikket, sier han.

Ravlo mener det er fornuftig å gjennomgå ordningen med særalder, blant annet fordi den generelle levealderen har økt og folk flest har bedre helse i flere år enn før.

– Det er bra at dette utredes, og at partene i arbeidslivet jobber sammen. Det er viktig å finne løsninger for ansatte som ikke lenger kan fylle oppgaver som krever særalder, for eksempel gjennom andre jobber i politiet eller gjennom omskolering til andre jobber i staten, uten at dette oppleves som en belastning, sier NPL-lederen.

Men Ravlo advarer mot å gjøre endringer som uthuler de hensyn særalder er ment å ivareta.

– En økt særalder er naturlig å vurdere, men særalder er fortsatt viktig. Dette må løses på en slik måte at arbeidstakere som bør ha særalder, ikke får økonomisk tap. Det er det risiko for i dag. Jeg håper vi lander på løsninger som ikke skaper unødvendig risiko for innbyggerne, eller som gjør at en karriere i politiet vil fremstå mindre attraktivt enn i dag. Vi trenger dyktige medarbeidere og ledere også i fremtiden, sier han.

Særalder for dem som skal forsvare landet

Forsvaret er en arbeidsplass der særalder gjør seg spesielt gjeldende. Her er svært mange ansatte direkte berørt av særaldersgrense. Og i motsetning til mange andre yrkesgrupper kan ikke ansatte i Forsvaret fortsette å jobbe når særaldersgrensen er nådd – selv om de måtte ønske det.

Leder i Parat Forsvar, Johan Hovde, er klar på at det er et tydelig behov for særalder.

– I utgangspunktet kan vi si at dagens ordninger virker etter intensjonen. Særalder er med på å bidra til operativ evne, og det er ingen tvil om at det fortsatt vil være behov for særalder. Men med utgangspunkt i økt levealder og en generelt friskere befolkning enn tidligere er det ikke unaturlig å vurdere å heve særaldersgrensen, sier han.

Hovde påpeker at forsvarspersonell står i en særstilling om krav til fysisk og psykisk skikkethet for å kunne ivareta operativ evne.

– Det er ingen tvil om at det fortsatt vil være behov for særalder fremover, sier han.

Hovde er positiv til arbeidsgruppen som er nedsatt, men er opptatt av at beslutningene knyttet til særalder er faktabaserte, så eventuelle endringer står seg over tid.

– Så langt i prosessen er vi ikke veldig bekymret for det arbeidet som pågår. Vi som parter i arbeidslivet er involvert og blir holdt informert om utviklingen, sier han.

Pål Molander leder arbeidsgruppen

Den nye arbeidsgruppen skal blant annet kartlegge omfanget av og redegjøre for den historiske bakgrunnen for særaldersgrense. De skal også vurdere tiltak som kan legge til rette for at ansatte i stillinger med særaldersgrense kan jobbe lenger eller gå over i annet arbeid.

Arbeidsgruppen ledes av Pål Molander, som er administrerende direktør ved Norsk institutt for vannforskning. Med seg i utvalget har han:

- Bjørn Heine Strand, seniorforsker ved Folkehelseinstituttet
- Kari Røren Strand, sjefsforsker ved Forsvarets forskningsinstitutt
- Katharina Herlofson, forsker 1 ved OsloMet
- Simen Markussen, direktør for Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning
- Melanie Regine Hack, førsteamanuensis ved Det juridiske fakultet ved Universitetet i Bergen

Arbeidsgruppen har frist til 1. juni i år med å komme med sine vurderinger.

SOMMERJOBB:

Foten inn i arbeidsmarkedet

Sommeren er på vei, og for mange unge betyr det sommerjobb. Et supert tilbud for unge å få en fot inn i arbeidsmarkedet og samtidig tjene litt penger. Dessverre er det ikke alltid solskinnshistorier. Det er en del ting du bør være obs på når det gjelder ditt arbeidsforhold. De tre viktigste punktene som du bør sjekke, er arbeidsavtalen, frikort og timelønnssatser.

Av: *Sanosh Senthilkumar, Parat UNG*

Arbeidsavtale er en skriftlig avtale alle skal ha, uansett om stillingen er fast eller midlertidig. Denne avtalen skal inneholde informasjon som er relevant for ditt ansettelsesforhold. Noe av det som skal være med i arbeidsavtalen, er beskrivelse av arbeidet som skal utføres, eventuelt stilling og tittel. Den skal også inneholde startdatoen på arbeidsforholdet, lengden på pauser og eventuelle regler for prøvetiden. Andre viktige punkter å sjekke, om arbeidsforholdet er midlertidig, er om det er oppgitt forventet varighet av arbeidsforholdet.

Et viktig aspekt av å ha sin første sommerjobb er å huske å sjekke om frikortet er på plass, og at det eventuelt er delt opp om du har flere arbeidsgivere. Frikort er et skattekort for dem som tjener 70 000 kroner eller mindre i løpet av inneværende år. Om du er usikker på om du har frikort, er det mulig å logge inn på Skatteetatens sider og sjekke.

Hvis du vet at du kommer til å tjene mer enn 70 000 kroner i løpet av året, kan du like gjerne bestille skattekort. Dersom du har frikort og endrer til skattekort når du når beløpsgrensen, eller om du har skattekort fra starten av, har ingenting å si på det totale beløpet du må betale i skatt. Dermed er det lurt å regne på omtrent hvor mye du sitter igjen med på slutten av året.

Det siste generelle tipset er å sjekke timelønnen. Det er viktig å være oppmerksom på om du er på riktig lønnstrinn, og om du eventuelt burde vært på et høyere trinn. Dette kan oppstå ved fullført videregående skole eller om du har relevant arbeidserfaring.

Eksempler på timelønnssatser basert på tariffavtaler

Jobber og timelønnsatser ut i fra tariffavtaler (37.5 timers uke)	16-17 år	17-18 år	over 18 år
Kommunale jobber	149,95	149,95	166,62
Sykehjem ufaglært	149,95	149,95	166,62
Hotellresepsjonist	118,08	127,58	141,84
Grossistmedarbeider (Grossistlagre)	172,35	196,98	246,22
Renholdsarbeider	153,55	153,55	204,54
Butikkmedarbeider	121,4	121,4	163,53
Kontormedarbeider	121,4	121,4	163,53
Kelner	118,08	127,58	141,84
Gartner og hagehjelp	149,03	149,03	180,92
Avisbud	149,52	149,52	189,85

Parat UNG-samling og årsmøte 2023

Er du medlem av Parat og under 35 år, er du automatisk en del av Parat UNG. Vi inviterer deg til å delta på årets UNG-samling og årsmøte som avholdes 1.–3. september på Sola Strand Hotel i Stavanger. Tema i år er Parats flaggsak «Tillitsvalgte». Du vil også bli bedre kjent med UNG-arbeidet, våre satsningsområder og vil få mulighet til å bli med på aktiviteter og nettverksbygging. Meld deg på og les mer på Parat.com/kompetanse.

SOMMERFERIE:

Lover og regler som gir deg ferieoversikt

Sommeren er her. Feriepengene er på konto, og du er klar til å nyte årets sommerferie.Men vet du hvor mye ferie du har krav på, og hvor mye feriepenger du skal ha? Og vet du hva du skal gjøre hvis det skjer noe uforutsett før eller under ferien?

Av: *Lill Jaqueline Fischer*

Ferieloven, som gjelder alle arbeidstakere, gir deg rett til ferie i fire uker og en dag. Hvis du er over 60 år eller fyller 60 år dette året, har du krav på en uke ekstra ferie.

De aller fleste Parat-medlemmer er omfattet av tariffavtale og har rett til fire dager ekstra ferie, slik at du får fem ukers ferie. Disse fire dagene kalles den tariffestede ferien og er ikke omfattet av ferielovens bestemmelser.

Når skal ferien tas?

Ferieloven legger opp til at arbeidsgiver og arbeidstaker skal bli enige om når ferien skal tas ut. Blir man ikke enige, bestemmer arbeidsgiver.Du kan kreve at tre uker av ferien legges i hovedferieperioden, som er fra 1. juni til 30. september.

Restferien etter ferieloven, som er en uke og en dag, kan du kreve å ta sammenhengende. Det innebærer at arbeidsgiver ikke kan pålegge deg å ta ut noen dager i påsken og noen i romjulen. Men har du den femte ferieuken, blir det enklere for arbeidsgiver. Da kan arbeidsgiver pålegge deg å ta ut den femte ferieuken i påsken og deretter den tariffestede ferien samlet i for eksempel romjulen.

Den ekstra ferieuken for arbeidstakere over 60 år bestemmer du selv når du skal ta ut. Husk at du må si ifra til arbeidsgiver minst to uker før du tar ferien.

Hvor mye får jeg i feriepenger?
Ferie gis uten lønn, og feriepengene skal dekke inntektsbortfallet i ferien.Feriepengene beregnes ut ifra det du tjente året før, og her skal alt arbeidsvederlag være med.Dersom du ikke var i jobb, får du heller ikke feriepenger. Arbeidsgiver kan imidlertid ikke pålegge deg å ta ut mer ferie enn du har opptjent feriepenger til. Dette gjelder ikke dersom bedriften innstiller driften.

Prosentsats for feriepenger
Ifølge ferieloven er prosentsatsen for feriepenger 10,2 av feriepengegrunnlaget. Dersom du er omfattet av tariffavtale med den femte ferieuken, økes satsen til 12 prosent. Er du over 60 år med rett til ekstraferie, økes prosentsatsen med 2,3 prosentpoeng.

Når får jeg feriepengene?
Ifølge ferieloven skal arbeidstaker få feriepengene utbetalt siste vanlige lønningsdag før ferien, eller senest en uke før arbeidstakeren tar ferie, og arbeidsgiver trekker lønn for det antall dager du skal ha ferie. Men det vanligste er at arbeidsgivere utbetaler feriepengene i juni. Dersom du har ferie på et annet tidspunkt enn feriepengene

Du kan kreve at tre uker av ferien din legges i hovedferieperioden, som er fra 1. juni til 30. september.

Hvis du blir syk før ferien starter, kan du kreve at ferien utsettes til senere i ferieåret.

ble utbetalt, skal du ha vanlig lønn utbetalt når du tar ferie.

Lovens ordning, som ikke er så mye praktisert, er at feriepenger skal utbetales siste lønningsdag før ferien tas ut.

Skatt av feriepenger

Feriepenger er skattepliktig inntekt, men det blir ikke trukket skatt når de utbetales. Grunnen til at feriepengene utbetales trekkfritt, er at skattekortsystemet er basert på at det trekkes forskuddstrekk 10,5 måneder i året.

Kan arbeidsgiver endre ferien?

Har du allerede fått innvilget ferien, skal det mye til for at arbeidsgiver skal kunne endre tidspunktet. Ferieloven åpner likevel for at arbeidsgiver kan endre ferien i spesielle situasjoner. Det gjelder hvis det er nødvendig på grunn av en uforutsett hendelse som vil skape vesentlige driftsproblemer. At driftsproblemene må være «vesentlige», betyr at de må ha et visst omfang og vare en viss tid. Terskelen er forholdsvis høy.

Problemer med driften kan aldri anses som vesentlige hvis arbeidsgiver kan skaffe stedfortreder. Før arbeidsgiver kan endre ferien, må det altså først undersøkes om andre kan utføre arbeidet.

Hvis virksomheten mener at vilkårene for å endre ferien er oppfylt, må situasjonen først drøftes med arbeidstakeren.Arbeidstaker har rett til å la seg bistå av tillitsvalgt under møtet. På møtet skal arbeidstaker blant annet informere arbeidsgiver om hvilke økonomiske konsekvenser en endring får for ham. Slike utgifter kan han kreve at arbeidsgiver erstatter.

Hva hvis jeg blir syk?

Hvis du blir syk før ferien starter, kan du kreve at ferien utsettes til senere i ferieåret. Du må fremsette kravet senest siste arbeidsdag før ferien starter, og legge ved legeerklæring. Hvis du fortsatt er syk etter at ferien er avsluttet, må du melde fra til arbeidsgiver så fort som mulig om at du krever å få utsatt ferien. Det kan du gjøre samtidig som du sender inn sykemelding. Går det for lang tid her, risikerer du å tape kravet om få utsatt ferien.

Blir du syk i ferien, kan du også kreve å få ferien utsatt, selv om du bare har vært syk en dag. Du må legge frem legeerklæring. Selv om du er på ferie, bør du underrette arbeidsgiver om at du er syk, slik at du får sykepenger.

Sykepenger i ferien

Dersom du oppholder deg innenfor EØS-området når du blir syk, har du rett på sykepenger som om du var i Norge. Men dersom du oppholder du deg i land utenfor EØS, har du ikke rett til sykepenger. Er du syk i mer enn to uker før du kommer hjem, mister du også retten til sykepenger i Norge.

Overføring av ferie

Du kan avtale med arbeidsgiver å overføre inntil tolv virkedager av den lovfestede ferien til neste

Det er lurt å ha en god reiseforsikring dersom du skal ut og reise. Som Paratmedlem får du rabatt på reiseforsikring hos Gjensidige.

De aller fleste Parat-medlemmer er omfattet av tariffavtale og har rett til fire dager ekstra ferie, slik at du får fem ukers ferie.

ferieår. Det samme gjelder den avtalefestede ferien. Det betyr at du kan avtale å overføre inntil tre uker til neste ferieår. Dette må avtales skriftlig med arbeidsgiver.

Tidligere kunne en få utbetalt ferie som ikke er tatt ut. Det kan en ikke lenger, og dersom du har vært syk, eller du ikke har fått tatt ut ferien av andre grunner – skal ferien overføres til året etter.

Du har kan også inngå avtale om å ta ut to ukers ferie på forskudd.

Oppsigelsestid og ferie

Hvis du har sagt opp stillingen din, fastsettes ferien på vanlig måte. Hvis det er arbeidsgiver som har sagt deg opp, kan arbeidsgiver bare kreve at arbeidstaker tar ut ferie i oppsigelsestiden dersom oppsigelsesfristen er tre måneder eller lengre. Ved kortere oppsigelsesfrist må arbeidstaker samtykke i at ferien blir lagt i oppsigelsestiden. Hvis ferien er avtalt før oppsigelsen blir gitt, kan du likevel motsette deg å ta ut ferien i oppsigelsestiden.

Du kan uansett kreve at ferie avvikles før oppsigelsesfristens utløp, hvis det etter dette tidspunktet ikke er tid til å avvikle ferie innenfor hovedferieperioden eller ferieåret. Hvis du sier opp selv etter 15. august, kan du ikke kreve at ferie legges til tiden før 30. september.

Reiseforsikring

Det er smart å ha en god reiseforsikring. Da vil forsikringsselskapet ditt hjelpe deg dersom du blir utsatt for en ulykke eller blir syk under ferien. Reiseforsikringen er også nyttig dersom du mister eller blir frastjålet tingene dine. I Gjensidige kan du som Parat-medlem få kjøpt reiseforsikring med rabatt.

Reiser du innen EØS-området eller i Sveits, bør du ha med deg europeisk helsetrygdkort. Dette dokumenterer at du har dekning av nødvendig helsehjelp i et annet EØS-land på samme vilkår som oppholdslandets egne statsborgere. Kortet kan bestilles på Helsenorge.

Reiseklar med Utenriksdepartementets app

Appen «Reiseklar» gir informasjon om sikkerhetssituasjon, innreise og andre relevante opplysninger for nær 200 land. Her kan du også registrere din reise for å motta informasjon fra norske myndigheter i en krisesituasjon. ■

– Blir det forsinkelser her, forplantes det videre i systemet, så her er vi helt avhengige av alle de utrolig dyktige medarbeiderne våre for at vi skal kunne gjennomføre jobben vår best mulig, forklarer Jalil Djahromi, leder for Sykehusapotekene Oslo. Foto: Ulrik Øen Johnsen

BAK KULISSENE PÅ SYKEHUSAPOTEKET

Sykehus er ofte forbundet med enorme bygningsmasser, lange korridorer og store avstander. Allikevel klarer de som jobber her å stille opp for pasienter når det gjelder som mest. Mye av grunnen til at det går an, skyldes spisskompetanse på logistikk, ansatte som brenner for faget sitt, og en kultur der kontinuerlig forbedring er nøkkelen til suksess.

Av: *Ulrik Øen Johnsen*

Utenfor Ullevål sykehus kommer Jalil Djahromi hastende over plassen med et stort smil om munnen. Han er leder for Sykehusapotekene Oslo og en mann som har mye å holde oversikten over. Av de 17 sykehusapotekene i landet er dette det desidert største og betjener Radiumhospitalet, Rikshospitalet, Ullevål og Aker sykehus.

Her skal legemidler mottas, pakkes, produseres og leveres til den rette sykehusavdelingen – og det til rett tid.

– Blir det forsinkelser her, forplantes det videre i systemet, så her er vi helt avhengige av alle de utrolig dyktige medarbeiderne våre for at vi skal kunne gjennomføre jobben vår best mulig, forklarer Djahromi.

Han viser oss inn i et stort lokale med hyllemeter på hyllemeter, hvor apotekteknikere, farmasøyter og operatører med raske og presise bevegelser pakker små og store esker med medisiner, utstyr og deler som skal leveres ut på de forskjellige sykehuspostene. Hele prosessen er en nøye kalkulert koreografi som skal sikre at den rette avdelingen til enhver tid har det den trenger for å hjelpe pasienter.

Nye sykehus, nye løsninger

I desember 2022 bestemte styret i Helse Sør-Øst at historiske Ullevål sykehus skal legges ned til fordel for å bygge to nye sykehus i hovedstaden. De to nye sykehusene, Aker sykehus og det nye Rikshospitalet, skal etter anbefaling i et styredokument fra Helse Sør-Øst i 2021 videreføre et prosjekt som til nå har vært prøvd ut i en pilot ved Radiumhospitalet.

Prosjektet tar for seg fremtidens farmasitjeneste ved sykehusene og ser på effektivisering gjennom en løsning kalt «farmasitun». Djahromi sier måten de arbeider med farmasitjenester i Sykehusapotekene Oslo, legger grunnlaget for mye av det farmasitunene skal bli på de nye sykehusene.

Takket være kompetansen til de ansatte i sykehusapotekene, gir de mennesker i vanskelige livssituasjoner en lettere hverdag. Foto: Ulrik Øen Johnsen.

F.v.: Mona Biem, Cecilie Andersen og Sharin Mohamed er blant apotekteknikerne på Sykehusapoteket Ullevål som hver dag gir råd og oppfølging til pasienter i vanskelige livssituasjoner. Foto: Ulrik Øen Johnsen

> Vi sørger for god pasientoppfølging, og jobber hver dag for en trygg og god drift av sykehuset.
>
> **Mona Biem, apotekteknikker**

– Våre apotekteknikere og farmasøyter har en unik spisskompetanse på det de gjør. De skal være en forlengelse av den gode behandlingen pasientene våre møter når de har vært på sykehuset. Her har vi spesialister på logistikk, produksjon, digitalisering og undervisning. Ikke minst klinisk farmasi og forskning. Det er en del av kulturen vår å alltid strekke oss etter å bli bedre, forteller Djahromi.

Økt automatisering – og bemanning

Et viktig mål med denne nye løsningen for legemiddelhåndtering ved sykehusene er økt pasientsikkerhet. Dette skal blant annet sikres med det som omtales som en «lukket legemiddelsløyfe». Prosjektet har sett på området legemiddelforsyning og klargjøring av legemidler, og lagt til grunn en økt automatisering. Djahromi understreker at automatisering ikke betyr redusert bemanning.

– Den økte automatiseringen er en viktig del av arbeidet for å levere enda bedre tjenester til flere av pasientene våre. Vi vet at behovet for effektiv drift øker i fremtiden. Automatisering betyr ikke mindre behov for bemanning, det betyr nye måter å arbeide på og er en sentral del av arbeidet vi allerede utfører. De nye farmasitunene vil derimot bety et økt behov for apotekteknikere og andre ansatte, sier Djahromi.

Robot som god kollega

Dagen lang skrives det ut lister etter lister med hundrevis av bestillinger apotekteknikerne og farmasøytene på avdelingen for sykehusleveranser må krysse seg gjennom. En av dem er apotektekniker Cecilie Andersen. Hun forteller at de heldigvis har god hjelp. I avdelingen håndteres det over 350 000 ordre årlig, som skal leveres til 450 lokasjoner i hele Oslo universitetssykehus.

– Her er Roberta og Robin, de to robotene våre!

To robotarmer plukker lynkjapt bestillinger som mates ut gjennom et samlebåndsystem. De små forpakningene sklir sømløst videre og fordeles nøyaktig i større kasser som skal ut til avdelingene. En apotektekniker står konsentrert og teller over at mengden er korrekt, før forpakningene sendes videre til avdelingene.

– Vi har ofte dager med flere hundre bestillinger. Det betyr et høyt tempo, og da er det stor hjelp i robotene våre. Samtidig sikrer vi at timing og mengde blir riktig, med lister vi apotekteknikere og farmasøytene jobber ut fra, sier Andersen.

Et apotek for alle

Sykehusapoteket på Ullevål består av flere viktige enheter. Mye av arbeidet med å opprettholde smidig drift skjer i kulissene, men en annen viktig del av oppdraget er den direkte pasientkontakten. Den

Sykehusapotekene Oslo har til sammen 360 ansatte, hvorav 190 er apotekteknikere. Foto: Ulrik Øen Johnsen

delen av jobben kjenner Sharin Kama Mohamed spesielt godt. Hun er apotektekniker og teamleder på det fysiske apoteket på Ullevål sykehus. Her driver de ordinære apotektjenester, men er også spesialisert på behandling for diabetes, gastrostomi og oppfølging av pasienter i cellegiftbehandling. Over 200 000 utskrevne pasienter og kunder får råd og medisiner fra apoteket her årlig.

Apoteket her gir hver dag oppfølging og råd til pasienter. Takket være kompetansen og kunnskapen til de ansatte hjelper de mennesker i vanskelige livssituasjoner å gjøre hverdagen lettere. Enten de er på sykehus en kort periode, i lengre tid eller for siste gang.

– Her har vi legemidler man finner i de fleste apotek, i tillegg til at vi er spesialisert på diabetesmedisin, gastrostomi og oppfølging av kreftpasienter. Her jobber det også apotekteknikere og farmasøyter som bidrar til forskningsprosjekter på medisiner og bruken av dem, som en del av arbeidet med å gi bedre pasientbehandling, sier Mohamed.

Sikrer trygghet for pasientene

Like ved det fysiske apoteket på Ullevål sykehus ligger Kreftsenteret. I denne delen av sykehuset jobber det apotekteknikere og farmasøyter i Sykehusapoteket som forbereder legemidler og cellegiftbehandling for pasientene som får behandling.

Mona Biem jobber som apotektekniker her og viser frem et klargjøringsrom for medisiner. Der inne sitter fire apotekteknikere og arbeider nøyaktig med blanding og oppmåling av livsviktige legemidler. Rolig og konsentrert ser de over lister, sjekker og dobbeltsjekker mengder, krysser av og fortsetter til det neste på listen.

Den effektive kvartetten der inne støttes av en gjeng farmasøyter og apotekteknikere på et lite kontor på den andre siden av vinduet. De er travelt opptatt med å fordele nye bestillinger.

– Det fine med å være apotektekniker på et stort sykehus, er at vi får være ute på avdelingene og spesialisert oss. Det gjør at vi får god kontakt med sykepleierne, sørget for god pasientoppfølging, og at vi jobber hver dag for en trygg og god drift av sykehuset, sier Biem.

I løpet av et døgn på Ullevål sykehus har apotekteknikere og farmasøyter i Sykehusapoteket sørget for at hundrevis av bestillinger og tusenvis av doseringer med legemidler har nådd frem til avdelingene og pasientene som trenger dem. Uten kompetansen og motivasjonen til de ansatte om å være best på det de gjør, hadde resultatet blitt et helt annet. Gjennom dedikasjon og med kvalitet i førersetet sikrer Sykehusapotekene trygghet når det er viktigst.

Sykehusapotekene Oslo

- Sykehusapotekene Oslo består av 4 sykehusapotek plassert på Radiumhospitalet, Rikshospitalet, Ullevål og Aker (åpner 01. oktober 2023).
- Sykehusapotekene leverer legemidler og tjenester hovedsakelig til Oslo universitetssykehus som håndterer 1,2 millioner behandlinger i året.
- Antall ansatte: 360 hvorav 190 apotekteknikere.
- Ca. 350 000 ordre ekspederes på fra apoteket til klinikkene årlig.
- Ca. 210 000 benytter de fysiske apotektjenestene her årlig.

F.v.: Jobbskaper Peter Dannevig; veileder Ole Martin Hansen; avdelingsleder Kenan Hadzijusufovic; daglig leder Jarle Eknes; assistent Caroline Holth og Parat-leder Unn Kristin Olsen. Foto: Vetle Daler

Parats solidaritetspris til HELT MED

Parat har tildelt årets solidaritetspris til HELT MED, en organisasjon som jobber for at personer med utviklingshemming skal komme inn i ordinært arbeidsliv. – Det er stort for meg å kunne overrekke prisen, sier Unn Kristin Olsen.

Av: *Vetle Daler*

Formålet med Parats støtte til solidaritetsarbeid er å yte bidrag til humanitære og faglige organisasjoner, samt til organisasjoner som kjemper for faglig demokrati og menneskerettigheter.

I år går prisen til organisasjonen HELT MED. Prispengene utgjør 77 500 kroner i tillegg til diplom fra Parat.

– HELT MED gjør en god jobb med å bidra til at folk som ellers ville falt utenfor arbeidslivet, blir inkludert i arbeidslivet. Og er det noe vi i Parat vet, er det viktigheten av at folk er i arbeid, sier Parat-lederen til Parat24.

Ny ansatt i forhandlings- og arbeidslivsavdelingen

Benedicte Søderlund. Foto: Trygve Bergsland

Benedicte Søderlund startet i Forhandlingsavdelingen i Parat 14. Mars, og er ferdig utdannet siviløkonom fra Høgskolen i Innlandet. Benedicte skal jobbe med saksbehandling, lønns- og avtaleforhandlinger, og vil ha oppgaver innenfor økonomi, markedsføring og analyse av data.

I tillegg til å være en tallsterk ressurs i forhandlingsavdelingen, er Benedicte også aktivt medlem i Frogn Venstre. Her sitter hun i styret og skal også være med på organisering av høstens valgkamp.

Maren Hestenes Merli tilbake som advokat i Parat

Maren Hestenes Merli. Foto: Helene Husebø

Maren Hestenes Merli har takket ja til stilling som advokat i juridisk avdeling i Parat. Maren har jobbet i Forsvarsbygg siden hun sluttet i Parat i 2021. Tidligere har Maren jobbet i advokatfirmaet Grette, der hun fikk sin advokatbevilgning i 2017.

Phillip Charles. Foto: Lill J. Fischer

Ny rådgiver for politisk ledelse i Parat

Phillip Charles (30) er ansatt som rådgiver for Parats politiske ledelse. Charles mener den største utfordringen for fagbevegelsen er å få med de unge.

– Den norske modellen står og faller på rekruttering. Får vi ikke rekruttert de unge, vil den norske modellen dø, sier Charles. Nå vil han bidra til å gjøre Parat og fagbevegelsen mer attraktive for de unge.

Charles kommer fra stillingen som internasjonal sekretær i YS. Der har han primært jobbet med internasjonale spørsmål og er YS' person i blant annet ILO. Med sammenliknende politikk fra Universitetet i Bergen og PR og samfunnspåvirkning fra Høgskolen i Oslo har han gode forutsetninger for å bistå Parat i politikkutvikling og kommunikasjon.

Parats regionutvalg (RU)

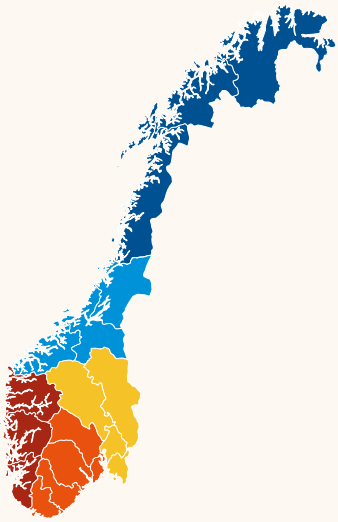

RU region nord
(Nordland, Troms og Finnmark):
Leder: Lars Raymond Holm, Luftfartstilsynet
E-post: lrh@caa.no
Åse Helen Andersen, Apotek 1 Hammerfest
E-post: aasehelande@hotmail.com
Anne-Katrine Thomassen, Brønnøysundregisterne
E-post: akt@brreg.no
Per-Christian Størkersen, Nordland Fylkeskommune
E-post: perst@nfk.no
Jorunn Kristin Trøen, Forsvaret, Indre Troms
E-post: jorunntroen@gmail.com
Dina Kaino, Tannklinikken i Alta, ungrepresentant
E-post: dina.kaino@tffk.no

RU region midt
(Trøndelag, Møre og Romsdal):
Leder: Morten Mørch, NTNU
E-post: morten.morch@ntnu.no
Ronny Johannessen, NAV It Forretningspartner
E-post: ronny.johannessen@nav.no
Karina Holm Johansen, distriktstannklinikken Hareid
E-post: karina.holm.johansen@mrfylke.no
Vigdis Rønningen, NTNU
E-post: vigdis.ronningen@ntnu.no
Arne Duun, NAF
E-post: arne.duun@naf.no
Håvard Indgaard Rotmo, Heia og Skjerve Bygg AS, ungrepresentant
E-post: havard@rotmo.net

RU region øst
(Innlandet, Oslo og Viken):
Leder: Anja P. Ahlstrøm, NIBIO
E-post: anja.Ahlstrom@nibio.no
Nestleder: Ronny Kjønsø, Asko Øst
E-post: ronny.kjonso@asko.no
Rigmor Christensen, Forsvaret
E-post: Richristensen@mil.no
Lene Nordrum, Tekna - teknisk - naturvitenskaplige forening
E-post: Lene.Nordrum@tekna.no
Erik Olerud, Jungheinrich AG
E-post: erik.olerud@jungheinrich.no
Idar Nesset Gundersen, NAV Drammen, Ungrepresentant
E-post: idar.nesset.gundersen@nav.no

RU region vest
(Rogaland og Vestland):
Leder: Gro Nondal Buvik, Sygnir AS
E-post: gro.buvik@sygnir.no
Erik Andreassen, Gate Gourmet, Bergen
E-post: eandreassen@gategourmet.com
Odd Bertin Eide, Sjøfartsdirektoratet, Bergen
E-post: odd.eide@sjofartsdir.no
Anett Solen, Bergen kommune, Bergen
E-post: anett.solen@bergen.kommune.no
Hege Solbakken Sæbø, Stavanger Aftenblad, Stavanger
E-post: hege.solbakken.saebo@aftenbladet.no
Aina Helene Malja, Vestland Fylkeskommune, ungrepresentant
E-post: ainahelene@hotmail.com

RU region Sør
(Agder, Vestforld og Telemark):
Leder: Sissel Eilefstjønn, Skatteetaten
E-post: sissel.eilefstjonn@skatteetaten.no
Anne Britt Skomedal, Vitusapotek Vestre Torv
E-post: annebritt1962@hotmail.com
Cecilie Holt, NAV Larvik
E-post: cecilie.holt@nav.no
Anne Lise Olsen, VAF tannhelse
E-post: anne.lise.olsen@agderfk.no
Knut Agnar Bøstein, Redgo Norway AS, Larvik
E-post: knut.boestein@falck.com
Lise-Marie Midlang, Ung representant
E-post: lisemarie.midlang@gmail.com

Renate Messel Hegre
Forhandler

Bjørn Are Sæther
Rådgiver

Thore Eithun Helland
Advokat

Ammefri med lønn

Spørsmål: Jeg er ansatt på et sykehus i Helse Midt og har for tiden foreldrepermisjon. I august skal jeg tilbake på jobb igjen i full stilling og lurer i den forbindelse på om jeg har rett til fri med lønn for å amme barnet mitt? Vet at jeg i henhold til arbeidsmiljølovens bestemmelser har rett til ammefri inntil en time hver dag, men da uten rett til lønn.
Frida

Svar: Ja, du har rett til ammefri med lønn. I henhold til overenskomstens del A1, som regulerer sosiale bestemmelser, har arbeidstaker rett til fri med full lønn i inntil to timer per arbeidsdag for å amme sitt barn. Friperioden vurderes i forhold til antall timer som arbeides per dag.
Renate

Kreve fulltidsstilling

Spørsmål: Jeg er ansatt i en kommune, i 70 prosent fast stilling som helsefagarbeider. Men jeg tar ofte ekstra vakter. Kan jeg kreve 100 prosent stilling?
Aud

Svar: Arbeidsmiljøloven § 14-4 a) sier noe om dette.

«Deltidsansatte som de siste 12 måneder jevnlig har arbeidet utover avtalt arbeidstid, har rett til stilling tilsvarende faktisk arbeidstid i denne perioden med mindre arbeidsgiver kan dokumentere at behovet for merarbeidet ikke lenger foreligger. Tolvmånedersperioden skal beregnes med utgangspunkt i det tidspunkt arbeidstaker fremmer sitt krav.»

Det betyr at dersom du i de siste 12 månedene har jobbet 30 prosent utover din 70 prosent faste stilling kan du fremme krav om å øke din stilling til 100 prosent, hvis ikke arbeidsgiver kan dokumentere at de har mindre behov for arbeidskraft nå. Blir man ikke enig, er det en egen tvisteløsningsnemnd som avgjør saken.
Bjørn-Are

Krimroman om arbeidsplassen

Spørsmål: Jeg har endelig fått antatt min første roman. Boken er en krim om en ung kranfører som blir vitne til et grusomt drap på arbeidsplassen sin, og han frykter for livet siden det trolig er hans egen sjef som er drapsmannen. Jeg har brukt det virkelige navnet på arbeidsplassen min, og jeg har brukt de ekte navnene på kollegaene mine. Jeg gjør det fordi jeg ikke har så godt forhold til noen av dem. Jeg synes at de har godt av det. Men det er kanskje ikke så lurt? Og jeg har ingen planer om å godta den avtalen som forlaget ber meg om å skrive under på. Jeg er redd for at jeg får betalt for lite for denne boken jeg har strevet så hardt med å få gjort ferdig. Har Parat noen råd her, er jeg takknemlig.
Lars Fredrik

Svar: Jeg vil sterkt råde deg til å endre navn på steder og romanfigurer i romanen din, slike navn som gjør at en leser kan føre handlingen direkte tilbake til arbeidsplassen din. Som arbeidstaker har du en lojalitetsplikt til arbeidsgiveren din. Den kan du ha brutt om du går for langt. Arbeidsgiveren din kan faktisk forsøke å få sagt deg opp etter å ha lest romanen. Men det er greit å skrive det som ofte blir kalt for «nøkkelromaner», der det for noen er mulig å kjenne seg igjen. Slike romaner finner vi mange eksempler på i norsk litteratur.

Når det gjelder avtalen med forlaget, vil du normalt få tilbud om en standardkontrakt. Dette er nok forutsetningen når forlaget nå har antatt romanen for utgivelse. Men skulle det være slik at du har en roman som utvilsomt vil bli en sensasjon, kan du selvsagt prøve å forhandle deg frem til bedre avtalevilkår. Jeg tror nok allikevel at du først og fremst bør være glad for at romanen din blir publisert; den gleden er det ikke mange skrivende som får.
Thore

Utsatt ferie

Spørsmål: Jeg har operert beinet og er derfor sykemeldt. Det ser ikke ut som at jeg er på beina igjen til jeg hadde planlagt ferie. Skulle gjerne fått utsatt ferien til jeg kan gå igjen. Hva gjør jeg?
Morten

Svar: Ifølge ferieloven så kan man få utsatt ferie dersom man er helt arbeidsufør. Det betyr at dersom du er 100 prosent sykemeldt, kan du be om å få utsatt ferien. For å gjøre dette så er det to ting du må passe på. Den ene er at du må ha en legeerklæring som dokumenterer at du er syk, men så lenge man er 100 prosent sykemeldt, så ligger det jo allerede en legeerklæring til grunn for dette. Det andre er at du må sende kravet om å få utsatt ferien senest dagen før den planlagte ferien begynner.

Er du 100 prosent sykemeldt og har sendt et krav til arbeidsgiver senest dagen før ferien skulle startet, har du krav på å få utsatt ferien.
Annbjørg

Egenmelding i ekstrajobb

Spørsmål: Jeg er student og har fått jobb nå for sommeren. Jeg startet 1. mai. På fredag skulle jeg på vakt, men ble syk. Jeg ringte og sa fra, men fikk ikke beskjed før nå etter helgen at jeg ikke har rett til sykepenger, fordi jeg ikke hadde legeerklæring. Jeg trodde det var rett til egenmelding de første dagene?
Peder

Svar: For å ha rett til egenmelding må du ha jobbet to måneder i virksomheten. Før disse to månedene har gått, må du altså kontakte legen for å dokumentere sykdom. Reglene for dokumentasjon av fravær finnes i folketrygdloven § 8-7. Hovedregelen er at du må oppsøke lege samme dag som du blir syk. Vær oppmerksom på de reglene som gjelder internt i virksomheten du jobber i, om sykdom og melding av fravær. Det er vanlig at bedrifter har egne regler for dette. Dersom det ikke er interne regler, vil du etter to måneders ansettelse ha rett til å benytte egenmelding. Dette kan du benytte inntil fire ganger i året. Hver gang kan du være borte i inntil tre dager. Dersom du får lengre eller oftere fravær enn dette, må du ha legeerklæring for å få rett til sykepenger. Håper dette var forståelig!
Guro

Tjenestefri for å delta på kurs/konferanse

Spørsmål: Jeg jobber i en virksomhet i staten og er medlem i Parat. Jeg har av og til utfordringer med å få tjenestefri for å delta på kurs/konferanser i regi av Parat. Hva bør jeg gjøre?
Thomas

Svar: Det er dessverre ikke alltid en selvfølge at ansatte og våre medlemmer i Parat får delta på kurs, konferanser med mer i regi av oss sentralt. Jeg anbefaler at du går i dialog med din arbeidsgiver, viser programmet/agenda for dagen, samt henviser til hovedavtalen i staten § 39 (Tjenestefri for arbeidstakere).

Her står det at blant annet at arbeidstakere skal ikke uten tvingende grunn nektes tjenestefri med lønn ved deltakelse på kurs og konferanse for tillitsvalgte og organisasjonsfaglige kurs. Det er hver enkelt arbeidstaker som må søke om tjenestefri. Det er også en forutsetning for permisjonen at den ikke er til hinder for en forsvarlig utførelse av tjenesten. Her gjelder det å planlegge i god tid slik at du og din arbeidsgiver kan finne en god løsning.

Arbeidsgiver avgjør om det lar seg gjøre å gi permisjon, men kan bare nekte tjenestefri dersom det ikke er mulig å gi fri av tjenstlige grunner (uten tvingende grunn). Det skal gode grunner til for å avslå søknad om permisjon dersom hovedsammenslutningen har attestert at kurset er organisasjonsfaglig. Hvis du har behov for dette, ta kontakt med dem som arrangerer kurset/konferansen. Arbeidsgiver kan kreve slik attestasjon fremlagt.
Stein Inge

Annbjørg Nærdal
Advokat

Guro Løkken Bærø
Advokat

Stein-Inge Abelvik
Rådgiver

Har du spørsmål til juristene eller til forhandlingsavdelingen, kan du sende spørsmålene til trygve.bergsland@parat.com. Vi hjelper deg som medlem med alle typer problemstillinger knyttet til arbeidsforhold og tolkning av avtaleverket. Du kan også ta kontakt med oss når det er behov for skriftlig og muntlig rådgivning i forbindelse med omorganisering, nedbemanningsprosesser, ferie, arbeidstidsordninger, trygdespørsmål og lignende.

BAGA-TELL-MESSIG
AV-STENGT
KLATRE-PLANTER
FOST-RER
DELE
DIKT
KLOK-KEN
FUGL
PASTO-RALE
DEKOR-ERT
DEPRI-MERT
SENG
KVINNE
LYSGLIMT
SPLITTER
PRIMAT
AVKOK
FJERN-SYN
IKKE-TROENDE
FLOSS
MØBEL
KAN VIRKE-MIDDEL VÆRE
KLAGE-NE
OPP-TRE
REM
POP-GRUPPE
HYLE
KJEMPE
PRIN-SESSE
I FRI-LUFT
SOBER
EN FLEM-ING
LIST-VERKS-PROFIL
KULØR
MIS-VEKST
KLAGE-SANG
UTROP
STERK-VIN
SPILE
LARVE
HALV-APE
BANNE
UPRESIS
BE-MIDLET
GJEN-NOM-SØKE
VEKST
HÆR-SKARE
HUSTRU TIL ASK
TRÅKK
LUKT
KNOTT
FINS
SKINNE-SPIKER
IHENDE-HAVERE
VARSEL
BØNN
OKSE
BESKYT-TELSE
NJET
VITEN-SKAP
HOLDT
SKUR
SJAT-TERE
ART.
M. NAVN
LED-ELSE
= NORGE
GRESK BOK-STAV

Løsningen på kryssordet i medlemsbladet Parat nummer. 1 – 2023 er:
«INGEN BRØDMANGEL MED DET FØRSTE» en heldige vinneren er: **Runar Fossum**, fra Horten.
Frist for å sende inn løsning på neste kryssord er: 1. september 2023.

Vi trekker én vinner hver gang.
Send løsningen til redaksjonen, enten som e-post til **trygve.bergsland@parat.com**
eller ordinær post til: **Parat, Postboks 9029, Grønland, 0133 Oslo**

Løsning: .....

Navn: .....

Adresse: .....

.....

Sudoku

		2	4	1				5
7		1	6		2	4		
		3	7	5	8	6	1	2
			2		5	8		
5	2		9	8		3		1
8	7	9	3			2	5	4
	3	8			6	1		9
1	4		8	3	9	5	2	
9		5	1	2		7	8	

Lett

6		3			2	5		9
1	2		9		8		7	
			3	5				
	4			7		8		
5		8	4		6		9	1
	1			8	9			
				1	4	9	3	6
	6		2	3	5		8	
	3	4	6					

Middels

	9				8			
						6		4
				9		5		
	2							
						1	6	8
5		6			1		2	7
	5	9		6				
				2	7	8		6
		7	1	4				

Vanskelig

HUSK Å MERKE E-POSTEN/ KONVOLUTTEN «KRYSSORD 2/2023».
Husk også å skrive på ditt eget navn og adresse.

Premie: Horizon, alpakka-pledd av 50 prosent alpakkaull, 40 prosent fåreull og 10 prosent mikrofiber. Pleddet er Fair Trade-sertifisert. Målene er 130x200 centimeter (se foto).

Mini kryssord

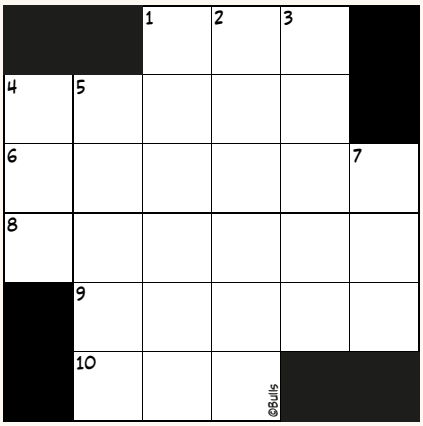

Vannrett
1. Selskap
4. Valfartssted
6. Bebude
8. Lærer
9. Røren
10. Madame

Loddrett
1. Kan opptreden være
2. Mørk
3. Fornavn
4. Am. satireblad
5. Kolossal
7. Mellom tolv og to

Futoshiki

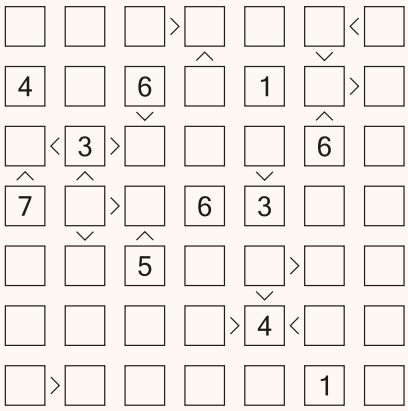

Målet er å plassere tallene fra 1 til 7 i alle rader og kolonner. Noen tall er allerede fylt inn. Større enn, eller mindre enn tegnene (>2, og 1<7. Disse reglene må respekteres når rutenettet skal fylles ut.

Kryss og tvers

Finn alle ordene. Ordene kan stå vannrett, loddrett eller diagonalt, og kan ofte stå skrevet baklengs.

1. AKTELSE
2. APESTREK
3. CABO
4. EGNE
5. FORSØKSLEDER
6. FREMSTØT
7. GAVEPAKKE
8. HAGESANGER
9. HEMINGWAY
10. LAMINAT
11. MANNDOMSTEGN
12. MARKEDSFORSKER
13. OLIVENGRØNN
14. SAMVETT
15. SNIKETE
16. SOKRATES
17. SYLTELABB
18. TAFFELAND
19. USKREVEN
20. VAKREST

Æ	F	R	C	A	B	O	Y	S	A	M	V	E	T	T
R	R	E	D	E	L	S	K	Ø	S	R	O	F	U	Y
Q	N	K	E	Ø	Y	A	W	G	N	I	M	E	H	I
S	G	S	F	R	E	M	S	T	Ø	T	Å	Y	U	Æ
N	E	R	R	G	W	D	S	O	K	R	A	T	E	S
I	T	O	B	A	L	A	N	Z	L	D	I	U	V	H
K	S	F	B	V	A	P	Z	A	Å	L	S	O	A	D
E	M	S	A	E	M	E	A	K	L	K	Ø	G	D	B
T	O	D	L	P	I	S	O	K	R	E	E	U	Y	V
E	D	E	E	A	N	T	V	E	T	S	F	Æ	V	Z
Æ	N	K	T	K	A	R	V	W	A	E	Æ	F	T	E
V	N	R	L	K	T	E	L	N	F	E	L	F	A	K
J	A	A	Y	E	N	K	G	U	D	I	G	S	R	T
V	M	M	S	T	S	E	R	K	A	V	E	N	E	X
W	D	N	N	Ø	R	G	N	E	V	I	L	O	E	E

PARATS TRENINGSSIDE MED HJERNETRIM
Sender du oss løsningen på alle oppgavene på denne siden, er du med i trekningen av et Horizon, alpakka-pledd av 50 prosent alpakkaull, 40 prosent fåreull og 10 prosent mikrofiber. Pleddet er Fair Trade-sertifisert. Målene er 130x200 centimeter (se foto).

FRIST FOR Å SENDE INN LØSNINGEN ER 1. SEPTEMBER 2023. Vi trekker én vinner hver gang. Send løsningen til redaksjonen, enten på e-post til trygve.bergsland@parat.com, eller ordinær post til: Parat, postboks 9029 Grønland, 0133 Oslo. **Husk å merke e-posten/konvolutten «Hjernetrim 2/2023»** og påfør eget navn, adresse og telefonnummer. Vinneren av hjernetrim i 1/2023 er **Johan Mikkel Tornensis**, fra Kautokeino.

Ordplunder

Bokstavene i ordet under har blandet seg litt. Kan du finne fram til riktig ord ved å plassere bokstavene i riktig rekkefølge i de hvite feltene?

Den grå teksten på siden gir deg noen hint. Skjul teksten om du ikke vil ha hjelp.

NOEN SMÅ HINT

- *Ordet starter med bokstaven M*
- *En kriminell handling*
- *Brannstiftelse som fører til planlagt tap av menneskeliv*

M O D R B R N N A

FYLL INN ORDET:

En vår som merkes i lommeboken

Det er sommer i Norge, og vi er mange som nå ser frem til en etterlengtet ferie hvor vi kan senke skuldrene og bruke tid med familie og venner, eller bare nyte tiden alene, og samle krefter. Forhåpentligvis vil solens stråler hjelpe oss med å bygge opp D-vitaminlageret igjen.

Anneli Nyberg.
Foto: Trygve Bergsland

Streiken ga oss et veldig tydelig bilde av verdien du har som medlem i en arbeidstakerorganisasjon.

Anneli Nyberg

Mange av Parats medlemmer har vært igjennom noen harde vintermåneder preget av en forferdelig krig som durer i øst, og som påvirker alt fra energipriser til nasjonal sikkerhet i Norge. Vi opplever en politisk ustabilitet som vi ikke har sett maken til siden den kalde krigen tok slutt, og behovet for en god beredskap er plutselig blitt aktuelt igjen.

Beredskap handler om så mye mer enn jagerfly og antall soldater i landet. Det handler faktisk om det meste vi trenger og bruker i vår hverdag, som fungerende infrastruktur, medisiner og mat. Det er derfor viktig og riktig at det nå rettes oppmerksomhet mot økt beredskap i alle ledd. Her går vår hovedorganisasjon YS foran med en egen kampanje.

Ellers har denne våren vært preget av økonomisk uro, ikke minst for det enkelte hushold som har opplevd at det meste er blitt dyrere. Dette påvirket årets lønnsforhandlinger som begynte i mars. Prisstigningen og økte renter har presset økonomien til våre medlemmer, og for Parats og YS' del var det viktig å snu trenden med økte forskjeller. Som dere nå vet, fikk vi i utgangspunktet ikke gjennomslag for alle våre krav, og det endte i en historisk streik rett over påske. Den første streiken i et mellomårsoppgjør siden andre verdenskrig! Det var kanskje på tide, vil noen si.

Partene ble enige om et uvanlig stort generelt tillegg, og kombinert med gode lavtlønnstillegg gir dette de fleste av våre medlemmer en god lønnsøkning som vil merkes i lommeboken. Streiken ga oss et veldig tydelig bilde av verdien du har som medlem i en arbeidstakerorganisasjon, og hvordan solidaritet og fellesskap faktisk gir kraft til å nå frem med krav om forbedringer.

De påfølgende oppgjørene gikk også uvanlig raskt å få på plass med gode resultater, og det er nok ingen tilfeldighet. Det er både inspirerende og håpefullt å få lov å være med når vi sammen med de tillitsvalgte får til forbedringer som betyr noe, og jeg er så stolt av å få være en del av Parat!

God sommer til dere alle!

Anneli Nyberg

Anneli Nyberg, *Nestleder i Parat*
Facebook: facebook.com/AnneliNybergParatYS

T-skjorter med Parat-design

Parat tilbyr nå t-skjorter med åtte nye motiver, som har fagorganisering og trygghet som grunnlag.

Medlemmer og tillitsvalgte kan nå bestille t-skjortene, og mange andre Parat-artikler, i **parat.shop.idegroup.no**, og betaler kun vår innkjøpspris.

T-shirt i økologisk bomull med 8 forskjellige motiver, leveres i dame- og herrestørrelse.

Nordea
Medlemstilbud på billån fra Nordea
Som medlem av Parat får du et av Norges beste billån, med rente fra 5,65 %
Søk lån til bil, MC og caravan på nordea.no/billån
Priseksempel: Eff. rente 7,29 % kr 150.000 o/5 år.
Etableringsgebyr kr 2.000,- Tot. Kr 178.434,-